

MUKADDES EMANETLERİN İSTANBUL'A İNTİKALİ*

Erhan AFYONCU**

Uğur DEMİR***

ÖZET

Mukaddes emanetler Hz. Peygamber'e, diğer Peygamberlere, âl-i Resûl'e, Hulefa-i Raşidin'e, sahabe-i kirama ve İslâm dininin önde gelen şahsiyetlerine ait eşyalardır. Bu emanetlerin bugün yaklaşık 605 parçası Topkapı Sarayı Müzesi'nde, diğerlerinin bir kısmı da İstanbul'un muhtelif bölgelerinde muhafaza edilmektedir. Bunların İstanbul'a ne zaman ve nasıl getirildiği tam olarak ortaya konulmuş değildir. Bu makalede emanet-i mübarekenin Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden 20. yüzyıla kadar olan dönemde ne zaman ve nasıl İstanbul'a intikal ettikleri ele alınmıştır. Sancak-ı Resûl, Hırka-i Saadet, Hz. Osman'a isnad edilen Kur'an(lar) ve Kâbe anahtarları müstakil başlıklar hâlinde; diğer emanetler ise İstanbul'a getiriliş tarihlerine göre incelendi. Bunun için konuyla ilgili kronikler ve arşiv malzemesinden istifade edildi. Özellikle Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde muhafaza edilen müfredat defterlerinin konuyla ilgili önemli veriler sağladıkları ortaya konuldu. Ayrıca bugüne kadar müraacaat edilmemiş olan bazı kaynakların mukaddes emanetlerin İstanbul'a getirilmesiyle ilgili yazılanları tamamen değiştirdiği tespit edildi.

Anahtar Kelimeler

Mukaddes emanetler, Sancak-ı Resûl/Şerif, Hırka-i Saadet, Kâbe anahtarı.

Giriş

Mukaddes emanetler, öncelikle Hz. Peygamber'den ümmetine intikal eden her türlü eşya ve parçayı ifade eder. Sahabelerden bazıları Hz. Peygamber'in sakal kıllarını, bazıları da terini elde etmek için yarış içine

* Makalenin geliş tarihi: 07.12.2018 / Kabul tarihi: 10.03.2019.

Bu makale, daha önce neşrettiğimiz "Mukaddes Emanetlerin Osmanlıya İntikali Meselesi" (500. Yılında Mukaddes Emanetler, ed. Mustafa S. Küçükaşcı, İstanbul 2018, s. 28-35) başlıklı yazının genişletilmiş ve gözden geçirilmiş hâlidir.

** Prof. Dr. Milli Savunma Üniversitesi / erhanafyoncu@gmail.com

*** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü / ugur.demir@marmara.edu.tr

girmiştir. Bu tür teşebbüsler, Hz. Peygamber ve sahabe tarafından bir şirk olarak telakki edilmemiş; bilakis bu tür emanetler birer bereket, şifa veya teberrük vesilesi kabul edilmişlerdir. Osmanlılar da bu anlayışı miras olarak devraldılar. Osmanlı zihin dünyasında Emanet-i Mübareke, Hz. Peygamber'in mirasına hürmete, daha da önemlisi hizmete birer vasıta olarak telakki edildi. Hürmet, Hz. Peygamber sevgisinin bir tezahürüydü. Bu, Hz. Muhammed'in şahsî eşyaları ile birlikte Âl-i Resûl'ün eşyalarına da gösterilen bir hürmet ve muhabbeti. Hz. Fâtıma'nın gömleği ve hırkası, Hz. Hüseyin'in gömleği¹ ve elbisesi Ehl-i Beyt'e muhabbetin bir tezahürü olarak Osmanlı sarayında tazimle muhafaza edildi. Bu emanetler hayra, sıhate, selâmete ve zafere birer vesile olarak da görülüyordu.

Mukaddes emanetlerin Osmanlı dünyasında yukarıda zikrettiğimiz yerleri yanında burada belirtmemiz gereken başka bir özelliği de meşruiyet kaynakları olarak görülmeleri idi. Nasıl ki Hz. Peygamber'in bu topraklardaki en önemli emanetlerinden Eyüb el-Ensârî, Fatih'in kılıçla fethinin manevî meşruiyetini temin etti ve sonraki padişahlar da dünya hâkimiyetlerini ancak bu mübarek emanetin huzuruna gelerek elde ettiyseler, Hz. Peygamber'in Emânet-i Mukaddes'ine sahip olmak ve bunlara hizmet ediyor olabilmek de Osmanlı hilafetinin en önemli meşruiyet kaynaklarını oluşturdu. Osmanlı hilafeti yalnızca İslâm'ın kılıcını parlatmak ve "hâdimü'l-Haremeyn" olmaktan kaynaklanan bir meşruiyete değil, bunun yanında Hz. Muhammed'in mübarek emanetlerine hizmet edebilmekten kaynaklı bir meşruiyete de sahipti.

Bugün büyük bir kısmı Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesi'nde ve çok az bir bölümü de sarayın muhtelif seksiyonlarında muhafaza edilen yaklaşık 605 adet mukaddes emanetin² Osmanlı'ya ne zaman ve nasıl intikal ettiği tam manasıyla aydınlatılmış değildir. Bu durumun en önemli sebebi mukaddes emanetlerin İstanbul'a bir seferde ve topluca intikal etmemesidir. Aşağıda arşiv kaynakları ve kroniklere istinaden, Sancak-ı

¹ 19. Yüzyıl kayıtlarında Hz. Hüseyin'e ait bir imame, bir hırka ve bir seccade mevcuttur (TSMA.d, nr. 10712, vr. 5a).

² Nebi Bozkurt, "Mukaddes Emanetler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (=DİA), XXXI, 108.

Resûl, Hırka-i Saadet, Hz. Osman’a izafe edilen Kur’an’lar, Kâbe anahtarları ve diğer mukaddes emanetlerin İstanbul’a intikallerini ele alacağız.³

Sancak-ı Resûl

Hız. Peygamber devrinde kullanıldığı düşünülen muhtelif sancaklar mevcuttur ve bunların en bilineni “Ukab” adlı sancaktır. Günümüzde Topkapı Sarayı’nda muhafaza edilen sancağın da Ukab’ın parçaları olduğu düşünülmektedir. Diğer mukaddes emanetlerde olduğu üzere “Ukab” adlı Sancak-ı Resûl’ün de Osmanlıların eline ne zaman ve nasıl geçtiğine; nasıl ve ne zaman Saray’a getirildiğine dair muhtelif görüşler ileri sürülmüştür.

Konuya dair araştırmalarda Sancak-ı Resûl’ün Osmanlıların eline geçmesi ile İstanbul’a getirilmesinin aynı dönemde olması gerektiği ön kabulü sebebiyle farklı rivayetler arasındaki münasebetler birbiriyle karıştırılmıştır. Bu sebeple iki suali ayrı ele almak gerekmektedir. Zira aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız üzere Sancak’ın Osmanlılara intikali ile İstanbul’a getirilmesi farklı dönemlerde olmuş gibidir.

Ukab’ın Osmanlıların eline Mercidabık zaferinde geçtiğine dair bir rivayet vardır. Buna dair en ayrıntılı bilgileri Evliya Çelebi verir ve şunları yazar: “*Ve ibtidâ Haleb altında Merc-i Dâbık sahrâsında Gavri münhezim olup fîrâr etdikde Hazret-i Risâlet-penâh’ın sancağ-ı şerifi Selim Şâh’ın kabza-i tasarrufuna girüp anı uğur dutunup yedi gün kendileri heccân üzre sancağ-ı Resûllâh’ı taşıyup Hacı Ali nâm bir sipâhîye verüp sipâha sancağ-ı Resûl taşımağı kanûn etdi.*”⁴

Evliya Çelebi’nin Sancak-ı Şerif ile ilgili verdiği bilgiler araştırmacılar tarafından farklı şekillerde yorumlanmış ve bu hususta zaman zaman da yanlış hükümler verilmiştir. Bunların en önemlisi de Âlem Seyyâhı’nın Sancak’ın İstanbul’a götürüldüğünü yazdığı iddialarıdır. Mamafih Evliya, Sancak’ın Mercidabık zaferinde ele geçirildiğini yazmasına rağmen bu tarihlerde ya da daha sonrasında İstanbul’a gönderilip gönderilmediğine dair

³ Mukaddes emanetlerle ilgili bugüne kadar yapılan çalışmaların genel bir değerlendirmesi için bk. Mustafa Topatan, “Mukaddes Emanetlere Dair Bir Literatür Denemesi”, 500. Yılında Mukaddes Emanetler, ed. Mustafa S. Küçükaşçı, İstanbul 2018.

⁴ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi IX. Kitap*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Karaman-Robert Dankoff, İstanbul 2005, s. 73.

herhangi bir bilgi vermez. Ayrıca Evliya, Mercidabık zaferinde Osmanlılara geçtiğini belirttiği Sancak-ı Resûl'ün Hz. Peygamber'e ait sancaklardan hangisi olduğuna dair de bir şey söylemez ve *Seyahatnâme*'nin hiçbir yerinde "Ukab" adlı Sancak'tan bahsetmez. Buna mukabil Kahire'yi anlatırken buradaki Sancak-ı Resûl'e dair ayrıntılı bilgiler verir.

Mercidabık zaferinden sonra Sancak-ı Resûllerden Ukab adlı Sancak'ın Osmanlıların eline geçtiği kesindir. Zira döneme dair önemli bilgiler veren İbn Zülbül "Ukab" adlı Sancak-ı Şerif'in Yavuz Sultan Selim tarafından Ridaniye Savaşı'nda Tomanbay'a karşı kullanıldığını şöyle anlatır: "*Sultan Selim'in askerleri, dağları yerinden oynatırcasına onun önünde ve arkasında, sağında ve solunda dolaşıyorlardı. Başının üzerinde Ukab adlı sancak-ı şerif, çevresinde ise diğer sancaklar dalgalanıyordu.*"⁵

Ukab'ın ne zaman İstanbul'a getirildiği ise daha karmaşık bir meseledir. Nitekim buna dair dört farklı rivayet mevcuttur. İlk rivayet hemen Mısır'ın fethinden sonra getirildiğidir ki en zayıf ihtimal budur. İkinci rivayet ise Mısır Beylerbeyi Hayr Bey tarafından daha sonra Yavuz Sultan Selim'e hediye olarak gönderildiğidir. Bugüne kadar ikinci rivayetin Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa tarafından kaleme alındığı ve müellifin Topkapı Sarayı'nda dülbend gulamı olarak hizmet etmesi ve Hırka-i Saadet ile Sancak-ı Şerif'in muhafazasında görev almasından ötürü önemli olduğu yazılabilmiştir. Buna mukabil bu bilginin kaynağı Silahdar değil Teşrifatçıbaşı Ali'dir. İkinci Viyana Seferi'nin günlüğünü kaleme alan Teşrifatçı Ali, bu münasebetle Ukab hakkında da şu bilgileri verir: "*Beyân-ı Hakikat-ı Sancâk-ı Şerîf: İş bu sancağ-ı şerîf aslında bir kut'a olup, Fâtih-i Mısır Sultân Selîm Hân hazretlerine haber virüp, tevâtür ile Peygamberimiz hazretlerinin olduğu müsbetdir. İsmi Ukâb'dır. Siyâh sofdandır. "Vâkı' olan seferlere*

⁵ İbn Zülbül'ün *Vâkıatı Sultan Selim ve Es-Sultan Kansu el-Gavri' Adlı Eserinin Tahlil ve Değerlendirilmesi*, haz. Eman Hayajneh, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005, s. 213. İbn Zülbül, Yavuz Sultan Selim'in Rodos Adası'na bir sefer düzenlemek için hazırlıklar yaptığı günlerde bazı müneccimlerin "Sancak-ı Şerif olmaksızın Rodos'un fethedilemeyeceğini" söylemeleri üzerine Sancak-ı Sultan Gavri'den bir elçi göndererek talep ettiğini, Mısır sultanının ise "Bu sancağın Hz. Peygamber'den kalan bir hatıra olduğunu ve Mısır'ın dışına çıkarılamayacağını belirtmek" bu isteği geri çevirdiği, bu yüzden Yavuz'un Mısır seferine karar verdiğini de yazar (s. 218). Zülbül, devamında Ukab'ın tarihine dair uzun bir bölüm kaleme almıştır.

bile götüresüz.” diyü nâmesinde tasrîh ider. Ba’zı siyerde dahi Ukâb nâm sancak-ı şerîf olduğu mukarrerdir.”⁶ Silahdar, Teşrifatî Ali’nin yazdıklarında bazı değişimler yaparak eserine şu şekilde almıştır: “Bu Sancak-ı Şerîf aslında bir küt’a olup, tevâtür ile sultân-ı enbiyâ Peygamberimiz Muhammedü’l-Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem hazretlerinin olduğu müsbittir. İsmi Ukab’dır, siyâh sofdandır. Ba’zı siyerde Ukab nâm Sancak-ı Şerîf olduğu mukarrerdir. Fâtih-i Mısır Sultân Selim Hân hazretlerine Hayr Bey gönderdi, seferlere bile götüresiz deyu nâmesinde tasrih etmiş idi.”⁷

Teşrifatçıbaşı Ali ve ondan bazı düzeltmeler ve kısaltmalar yaparak nakleden Silahdar’ın verdiği bilgiler, Ukab’ın İstanbul’a gelme tarihi konusunda hayati önemi haizdir. Nitekim mezkûr müellifler, Sancak-ı Resûl’ün Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı başkentine Mısır Beyi Hayr Bey tarafından gönderildiğini ileri sürmüşlerdir. Bazı araştırmalarda Silahdar’a atf yapılarak yazarın sehven Yavuz Sultan Selim yazdığını, bunun doğrusunun Kanuni Sultan Süleyman olması gerektiği, zira Hayr Bey’in 1522 Rodos seferi münasebetiyle Sancak’ı İstanbul’a gönderdiği iddia edilmiştir.⁸

“Ukab” adlı Sancak-ı Resûl’ün tam olarak İstanbul’a ne zaman getirildiğine dair sarîh bir bilgiye sahip değiliz. Buna mukabil 1522’deki Rodos seferinde bu sancaklardan en azından birinin Osmanlı başkentinde

⁶ Mehtap Yılmaz (haz.), *Vekayî’name (Vekayî-i Bec) (Metin ve Değerlendirme)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 45.

⁷ Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca. 1106/1654-7 Şubat 1695) (Tahlil ve Metin)*, haz. Nazire Karaçay Türkal, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012, s. 804 (Burada Türkal’ın tezine atf yapmakla birlikte, mezkûr tezde birçok okuma hataları olduğunu da ifade etmek gerekir. Mesela Hayr Bey, metinde sehven “hayra bi-eyyi” şeklinde okunmuştur). *Silahdar Tarihi*, emanetler hususunda daha sonraki dönemlerde önemli bir müracaat kaynağı oldu. Mesela Sultan I. Abdülhamid, 1788’de sefere çıkacak Sadrazam Koca Yusuf Paşa’ya gönderdiği bir hattında Hz. Davud’a ait olduğu kabul edilen bir kılıç hakkında *Silahdar Tarihi*’ndeki bilgilere atf yapar (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1983, s. 257; Fikret Sarıcaoglu, *Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, İstanbul 2001, s. 75). Bu kılıçla ilgili 1789-1790 tarihli bir arşiv kaydı şöyledir: “Hazret-i Davud’u’n-nebi aleyhisselâmın kılıcı. Sırma işlemeli kadife kisesi vardır. Ordu-yı hümayûnda emânetdir.” (TSMA.d, nr. 9, vr. 7b).

⁸ M. Tayyib Gökbilgin, “Sancak-ı Şerif”, *İA*, X, 189.

olduğu ve Kanuni Sultan Süleyman ile birlikte sefere götürüldüğü kesindir. Rodos seferi münasebetiyle Mısır Valisi Hayr Bey tarafından İstanbul'a gönderildiği rivayetinin en güçlü rivayet olduğu daha önceki çalışmalarda ifade edilmiş⁹ fakat buna dair önemli bilgiler ihtiva eden bir kaynak ihmal edilmiştir. Mezkûr kaynak Rodos seferine dair müstakil bir eser kaleme alan dönemin müelliflerinden Tabib Ramazan'ın *Kitâb-ı Tevârih-i Rodos* adlı tarihidir. Tabib Ramazan, ordunun sefere hareketi vesilesiyle Sancak-ı Resûl hakkında şu önemli bilgileri kaydeder: “*pâdişâh-ı âlempenâh hazretleri dahî ertesi gün Üsküdüre gelub ‘alessabah bir es‘ad sâ‘atte otâğ-ı hümayûna geçip şevket-i pâdişâh ve salâbet- i evâ‘il- i Süleymân üzere göçüp tabl ‘alemler ve kösler ve nefirler hadden efzûn alây ve ‘ulemâ ve sülehâ ve meşâyih ve evlâd-ı resûl ve sancâğ-ı hazret-i resûlullah ‘aleyhi ve sellem kelime-i şehâdet getire getire bir evlâd-ı resul ve onun ardında dahî mahfil-i şerîf onun dahî üzerinde hazret-i sultânın hırka-i şerîfi yeşil ile örtülmüş üzerinde cevâhir ile müzeyyîn olmuş altûn kafes içinde yenice kazâlarda hazret-i ‘Osmân radıyallahü ‘anhü hazretlerinin kûfî hattıyla olan mushaf-ı şerîf ve ol mübârek ayetler dahî kendilerine münâsip olan libâslarıyla müzeyyîn ve mahbûblardır ki iki tarafına güyâ selâm verir gibi selâyet ile insân bunları dahî gördükte gözlerinden yaş ab-û revân olub kelime-i şehâdet sadâsı bir birin koyub zemîn u zamân tağyîr oldu.*”¹⁰

Tabib Ramazan, sefer hadiselerini naklederken de Sancak-ı Resûl hakkında şunları yazar: “Havada alây alây deryâ yüzü güyâ bir bağ-ı aram olub gelur idi ammâ küffâr-ı hâkisâr-ı bî-dînler ve burçlar ve bedenler başına çıkıp seyr ederlerdi köslerin ve tabıl ve ‘âlemlerin ve nefirlerin ve zurnaların ve alâynın mehâbeti küffâr-ı hâkisâra ziyâde dehşet ve elem virub kaldılar

⁹ Gökbilgin, en güçlü rivayetin bu olduğu kanaatindedir, ancak Kanuni'nin Sancak-ı Şerif'i İstanbul'da tutmayıp Şam'a gönderdiğini kaydeder (“Sancak-ı Şerif”, s. 189). Gökbilgin, bu vesileyle İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Sancak-ı Şerif'in Mısır'ın hemen fetihinden sonra Yavuz Sultan Selim tarafından beraberinde İstanbul'a getirildiğini yazdığını ve bunun zayıf bir rivayet olduğunu kaydeder. Buna mukabil Uzunçarşılı, iddia edilenin aksine bütün rivayetleri nakleder ve Sancak-ı Şerif'in 1593'te İstanbul'a getirilmesinin doğru olması gerektiğini kaydeder (Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, s. 248-249).

¹⁰ Dikmen Oral (haz.), *Tabib Ramazan'ın Kitâb-ı Tevârih-i Rodos Adlı Eseri (Tahlil ve Metin)*, Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014, s. 56-57. Rodos seferi ruznâmesinde ise Sancak-ı Resul veya diğer mukaddes emanetlere dair bir bilgi yoktur. Ruznâme için bk. *Feridun Bey Münşeâtı*, I, 529-540)

devlet-i ikbâlleri ile küffâra vusûl bulup pâdişâh-ı rûyi zemînin sağında ve solunda kulları ve önünde vezîrleri ve yeniçerî ağâsı ve solaklar ve mahfil-i şerîf ve **hırka-ı şerîf ve sancâğ-ı resûl-u ekrem** ve müftî ve kâzî'askerler ve buvâyın-ı İskender üzere otâğ-ı hümayûna selâmet ile dâhil olub donanmâyı hümayûndan..."¹¹

Tabib Ramazan, Rodos seferi hakkındaki kitabından önce, Kanuni'nin 1521'de Belgrad'ı fethiyle ilgili de "*er-Risâle el-Fethiyye es-Süleymaniye*" isminde bir eser kaleme almıştır. Müellif, bu eserinde Sancak-ı Resûl'e dair hiçbir bilgi vermez.¹² Bu durum Sancak-ı Resûl'ün Rodos seferi arefesinde İstanbul'da bulunduğu ve buradan sefere götürüldüğü hususunda şüpheye mahal bırakmaz. Ayrıca Ramazan'ın yazdıklarından Hz. Osman'a ait olduğu düşünülen bir Kur'an ile Hırka-i Saadet'in de Rodos seferine götürüldüğü anlaşılmaktadır.

Rodos seferi hakkında müstakil bir tarih kaleme alan Mısırlı âlimlerden Abdurrahim el-Abbâsî de Sancak-ı Şerif'in adaya getirildiğini yazar fakat Abbâsî de bu Sancak'ın ne zaman Osmanlı'ya intikal ettiğine ve seferden sonra ne yapıldığına dair bir bilgi vermez. Müellif, Hayr Bey'in sefer için gönderdiği birlikleri ve hediyeleri anlatmasına rağmen bunlar arasında Sancak'tan bahsetmez.¹³

Tabib Ramazan ve Abdurrahim el-Abbâsî, Sancak-ı Resûl'ün Rodos seferinden sonra Osmanlı başkentinde kalıp kalmadığından bahsetmez. Bu tarihçilerin cevapsız bıraktığı bazı hususlara dair ise 17. yüzyıl müelliflerinden Çerkesler Kâtibi Yusuf, bazı bilgi hatalarına ve kronoloji yanlışlarına rağmen, şu önemli bilgileri verir: "*Ve ol esnada Hakân-ı cihân kal'a-ı Belgradı Şehriyâr Engürüs yedinden istihlâs edüp, donanma-ı humayûn izzet-i makrûn Rodos üzerine meşhûn olduğu ve Şâm Beylerbeyisi dahi ol cânibe teveccüh etdüğü haberi geldi. Pes Hayri Bey yirmi pare gemiye vâfir azık koyup,*

¹¹ Dikmen Oral, *Tabib Ramazan'ın Kitâb-ı Tevârih-i Rodos Adlı Eseri (Tahlil ve Metin)*, s. 63

¹² *Tabib Ramazan'ın "er-Risâle el-Fethiyye es-Süleymaniye"*si, haz. Necati Avcı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1989.

¹³ Abdurrahim el-Abbâsî ve Rodos seferine dair yazdığı fetihnâme hakkında bk. Mustafa Öksüz, "Rodos Seferi'ne Dair Arapça Bir Kaynak: Abdurrahim el-Abbâsî, Minehu Rabbi'l-Berîyye Fî Feth-i Rodosî'l-Ebiyye (Gururlu Rodos'un Fethinde Mahlûkatın Rabbi'nin İhsanları)", *Tarihin Peşinde Bir Ömür: Abdülkadir Özcan'a Armağan*, haz. Hayrunnisa alan-Ömer İşbilir-Zeynep Aycibin-Muhammet Ali Kılıç, İstanbul 2018, s. 153-171.

Kayıtbay nâm bir çerkes beyiyle donanma-i hümayûn tarafına gönderdi. Ve mean Hazreti resûl-ü ekrem (s.a.v)'in Ukâb nâm alem-i şeriflerin bile göndermişti. Padişaha kemâl-i ta'zimle istikbâl edüp ve ol âyet-i fütûhi ne semte teveccüh ederdiyse feth-i zafer emri bir dem eglenmemişdi. Ve ol azık padişah askerine bir mertebe mezâyika deminde ermişdi ki ta'bir olunmaya. Andan sonra aradan çok zaman geçmeyüp âsitâneye Hayri Beyin vefâtı haberi geldi.”¹⁴

Kaynaklardaki bütün bu malumat değerlendirildiğinde, “Ukab” denilen Sancak-ı Resûl’ün 1517’de Ridaniye savaşında Yavuz Sultan Selim tarafından kullanıldığı, 1522’de ise Sancak-ı Resûllerden en azından birinin İstanbul’a getirildiği ve buradan da Rodos seferine götürüldüğü kesindir. Tarihi rivayetler doğru ise bunun Hayr Bey tarafından Mısır’dan gönderilmiş olması muhtemeldir. Buna mukabil bu Sancak’ın Rodos seferinden sonra İstanbul’da kalıp kalmadığını veya geri gönderilip gönderilmediğini bilmiyoruz. Bazı araştırmalarda Sancak’ın seferden sonra hacılara refakat etmek için Şam hazinesinde muhafaza edilmek üzere geri gönderildiği ileri sürülür.¹⁵ Buna mukabil Hayr Bey tarafından Mısır’dan gönderildiği rivayet eden Sancak-ı Resûl’ün neden daha sonra Şam’a intikal ettirildiği ve burada muhafaza edildiği sualine cevap aranmamıştır. Ayrıca araştırmalarda tek bir Sancak-ı Resûl varmış ve bu da “Ukab” adlı Sancak’mış gibi düşünüldüğünden ciddi bir yanlışla düşülmüştür. En azından 16. yüzyılda Mısır’da ve Şam’da ayrı iki Sancak-ı Resûl’ün mevcut

¹⁴ Mehmet Doğan (haz.), *Çerkesler Kâtibi Yusuf’un Selim-nâme’sinin Mukâyeseli Metin Tenkidi ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s. 145. Çerkesler Kâtibi Yusuf kronolojide bazı yanlışlar yapmıştır. Çünkü *Rodos Seferi Ruznâmesi*’ne göre Hayr Bey’in gönderdiği Mısır donanması 16 Ramazan 928/9 Ağustos 1522’de adaya ulaştı; gönderdiği hediyeler de 18 Ramazan/11 Ağustos’da Divan’da açıldı. *Ruznâme*’de, Hayr Bey’in vefat haberinin ise 2 Zilhicce/23 Ekim’de ordugâha ulaştığı bilgisi yer alır (*Rodos Seferi Ruznâmesi* için bk. *Feridun Bey Münşeatı*, I, 529-540). Hayr Bey’in ölüm tarihi konusunda İbn Kemal ise 15 Zilkade tarihini verir ve bu münasebetle Hayr Bey hakkında uzun bir bahis açar (*Tevârih-i Âl-i Osman*, X, 164-167). Mısırlı âlim Abdurrahim el-Abbâsî de Hayr Bey’in ölüm haberinin 23 Ekim’de Mısır’dan gelen küçük bir gemi vasıtasıyla haber alındığını ve bu münasebetle Hayr Bey’in kılıcının da Kanuni Sultan Süleyman’a teslim edildiğini yazar (Mustafa Öksüz, “Rodos Seferi’ne Dair Arapça Bir Kaynak: Abdurrahim el-Abbâsî, Minehu Rabbi’l-Beriyye Fi Feth-i Rodosî’l-Ebiyye”), s. 162). Yusuf’un Ukab’a dair verdiği bilgiler de sıkıntılıdır. Zira Sancak-ı Resul, Yusuf’un yazdığı gibi Rodos seferi başladıktan sonra Mısır’dan adaya gönderilmiş değildir.

¹⁵ M. Tayyib Gökbilgin, “Sancak-ı Şerif”, *İA*, X, 189.

olduğu, hatta 17. yüzyılda Kahire'deki Sancak'ın hâlâ burada muhafaza edildiği muhakkaktır. Nitekim Evliya Çelebi, Kahire'deki Sancak-ı Resûl'den birçok yerde ve ayrıntılı bir şekilde bahseder.¹⁶ Bazı arşiv kayıtları ise Rodos seferinden sonra Sancak-ı Şerif'in Şam'da bulunduğunu destekler. Mesela Şam kadısına ve emir-i hacca hitaben gönderilen 1580 tarihli bir hükümde “*Server-i Enbiyâ'nın alem-i muhtereminden*” bahsedilmektedir.¹⁷

Rodos seferine Mısır'dan getirildiği düşünülen bir Sancak-ı Resûl'ün mevcut olduğu; fakat bunun “Ukab” adlı Sancak olup olmadığı; bu sefere getirilen Sancak'ın da daha sonra Mısır'a geri gönderilip gönderilmediği; gönderilmedi ise bu Sancak'a daha sonra ne olduğu ve İstanbul'da kaldı ise neden Kanuni'nin sonraki seferlerinde kullanılmadığı sualleri hâlâ cevapsız kalmaktadır. Niyazımız bundan sonraki araştırmalarda bu suallerin cevaplandırılmasıdır. Bütün bu sorulara mukabil 1593, 1594, 1595 ve 1596'da Şam'da muhafaza edilen Sancak-ı Resûl'ün Avusturya seferlerine götürüldüğü kesindir.

Şam'da bulunan ve 1593'te Avusturya seferine getirilen Sancak-ı Şerif'e dair Âlî, Câfer İyânî ve Selanikî önemli bilgiler verir. Âlî, Sancak'ın hacılarla birlikte Mekke'ye götürülmek üzere Şam hazinesinde muhafaza edildiğini kaydeder. Ayrıca 1593 seferinde bin Şam yeniçerisi muhafazasında bulunduğu hâlde orduya getirildiğini ve kazanılan zaferlerde Sancak'ın büyük etkisinin olduğunu; fakat Sancak-ı Şerif'in Gelibolu'dan doğrudan cepheye götürüldüğünü ve İstanbul'a getirilmediğini, bu yüzden Şam yeniçerilerinin gücendiklerini hikâyeleriyle birlikte nakleder.¹⁸ 1594 seferinde ise Sancak,

¹⁶ *Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi X. Kitap*, s. 93, 113, 192, 226, 228.

¹⁷ BOA, *Mühimme Defterleri*, nr. 39, s. 255. “*Şam kadısına hüküm ki ve emir-i hacca hüküm ki Darende Mehmed geliüp huccâc, hacc-ı şerife gidüp gelürken Server-i Enbiyâ'nın alem-i muhteremlerinin sancakdârı iken Kızıl Abalı nâm kimesne müstakil ben sancakdar olmak için emr-i şerif aldım deyu hizmete tâbi' olduğun bildürüp inâyet recâ etmekle münâvebe ile mezbûr ... emr idüp buyurdum zıkr olunan sene kadarlık hıdmeti mezkûrün birkaç münâvebe edâ ütdürüp mezbûr dahi ol vechle te'allül ve müdâhele etdirmeyesün.*”

¹⁸ Faris Çerçi (haz.), *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri (III. Cilt)*, Kayseri 2000, s. 609-615. Selânîkî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânîkî (971-1003/1563-1595)*, I, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999², s. 322: “*Ve Şâm-ı şerîfde mahfuz olan numune-i alem-i âlem-ârâ-yı Rasûllullâh-salla'llâhu aleyhi ve sellem- ile dört yüz nefer güzide Şâm yeniçerileri sefer-i zafer-rehberde gelmek fermân olundu.*” (s. 322). Dönemin tarihçilerinden Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadrî) Efendi, Şam'daki Sancak-ı Şerif'in İstanbul'a getirilmesine dair Evail-i M 1001/Ekim 1592 tarihli bir ferman

önce Gelibolu üzerinden Üsküdar'a, oradan da Saray'a getirildi. Daha sonra ise törenlerle Avusturya cephesine gönderildi.¹⁹ 6 Temmuz 1594'te Şam askerlerinin muhafazasında bir destmale sarılı hâlde ordugâha getirilen Sancak, burada törenlerle karşılandı ve veziriazamın otağına konuldu.²⁰ Yanık Kalesi'nin fethinde de veziriazam ile birlikte bulundurulanan Sancak-ı Resul²¹, sefer dönüşünde 27 Aralık 1594'te Divan-ı Hümayun'a getirildi ve buradan halka gösterilmeden hazineye konuldu.²²

gönderildiğini belirtir ve fermanın muhtasar bir suretini verir. Ayrıca sefere getirilen Sancak'a nasıl merasimler icra edildiğine dair değerli bilgiler nakleder Ziya Yılmaz (haz.), (*Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*, I, Ankara 2003, s. 11 vd). 22 Nisan 1595 tarihli Şam yeniçerileri ağasına gönderilen bir ferman da Âlî'nin yazdıklarını teyit eder. Nitekim fermanla Şam yeniçeri ağasından emri altındaki askerleri Bursa üzerinden Gelibolu'ya oradan da doğruca Sadrazam Sinan Paşa'nın bulunduğu ordugâha göndermesi, İstanbul'a ise asla getirmemesi emredilir. Buna mukabil fermanla Sancak-ı Resul'e herhangi bir atıf yoktur Abdullah Tanrıvermiş (haz.), (*72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 1-230) İnceleme-Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 137). Şam yeniçerilerinin şikâyet sebebi yalnızca Sancak-ı Resul'ün İstanbul'a uğratılmadan cepheye gönderilmesi değil gibidir. Nitekim Şam beylerbeyine gönderilen bir fermanla Şam yeniçerilerinin savaş ahvalini bilmeyenlerden toplanmasından şikâyet edilmekte ve beylerbeyi uyarılmaktadır (*72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 1-230) İnceleme-Metin*, s. 201). Yine başka bir hükümde de Şam yeniçerilerinin intizamsızlıklarından ve haktan usulsüz yiyecek almalarından bahsedilmektedir Zafer Şahin (haz.), (*72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 231-473) (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 299). Kroniklerin Şam yeniçerilerinin sayısına dair muhtelif veriler verdikleri görülür. Bununla ilgili olarak Şam beylerbeyine gönderilen fermanlarda ise 600 yeniçeri önderilmesi istenir ve bu hükümde de Sancak-ı Resul'e değinilmez (*72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 231-473)*, s. 344-345; *72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 1-230) İnceleme-Metin*, s. 257, 325).

¹⁹ *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri (III. Cilt)*, s. 664-666.

²⁰ Câfer İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs (Osmanlı-Macar Mücadelesi Tarihi, 1585-1595)*, haz. Mehmet Kirişçioglu, İstanbul 2001, s. 79, 97.

²¹ Yanık Kalesi kuşatmasında Sancak-ı Resul'ün varlığının sebep olduğu hadiseleri sancaktarı ağzından anlatan İyânî'nin yazdıkları için bk. *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs*, s. 84, 97.

²² *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, I, 420-421. Sancak-ı şerif'in İstanbul'a getirilmesi ve bununla ilgili daha sonra oluşan teşrifat hakkında ayrıca bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, s. 248-260; M. Tayyib Gökbilgin, "Sancak-ı Şerif", s. 189-191; Ahmet Önal, "Osmanlı Saray Merasimlerinde Mukaddes Emanetler ve Hırka-i Saadet Dairesi", *500. Yılında Mukaddes Emanetler*, ed. Mustafa S. Küçükaşcı, İstanbul 2018, s. 118-127.

Selanikî, Sancak-ı Resûl'ün 1594'te Topkapı Hazine Dairesi'ne konulduğunu yazdığından araştırmacılar da Sancak'ın bu tarihte kesin olarak İstanbul'da kalmaya başladığını ileri sürmüşlerdir. Buna mukabil 1595 yılındaki Avusturya seferine çıkılırken Şam askerinin Sancak-ı Şerifî III. Mehmed'in huzurundan 8 Zilkade 1003/15 Temmuz 1595'te törenlerle geçirmeleri münasebetiyle askere ödenen paraya dair şöyle bir arşiv kaydı vardır: “*Mâh-ı Zi'l-ka'denin fi 8. Şâm kulu sefer-i hümayûna müteveccih olup sa'âdetlü pâdişâh hazretlerine Resûlü'llâh hazretlerinin sancak-ı hümayûnları ile alây gösterdiklerinde üç bin hasene in'âm olunması emr olındıkda eldeki kisede yüz otuz filori bulunup vefâ itmemeğin Hâne-i Hâssa'dan harc-ı hassa için 9942 filori olunup ibtidâ olındı iki bin sekiz yüz yetmiş filori ile tekmil olup be-ma'rifet-i pâdişâh-ı âlem-penâh Kapu Ağası yedinden teslim.*”²³

Selanikî de Sancak-ı Resûl'ün Sadrazam ve Serdar-ı ekrem Sinan Paşa'ya teslimi törenini şöyle anlatır: “**Serdâr-ı asâkir-i mansûre Sinan Paşa hazretleri alem-i âlem-ârâ-yı Rasûlullâh'ı alâm-ı İslâm önünce açup çıkduğıdur:** Ve şehri-i zilka'denün dokuzuncı dü-şenbih gün Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem Sinan Paşa –edâme'llâhu ta'âlâ iclâlehû- hazretleri mübârek-sâ'at ve ferhunde-demde evinden çıkup, Südde-i sa'âdet-medârda cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı sa'âdet ikbâl ü istikbâle muntazır iken übbehet-i tâm ve haşmet ü şevket-i mâlâ-keâm ile gelüp, vüzerâ-i izam ve ulemâ-i kiramı selâmlayup, kânûn-ı kadîm üzre içerü dergâh-ı ma'delet-penâh ve pâye-i serîr-i sa'âdet-destgâha girdiler. Ve bir mikdâr zemân izz-i huzûr-ı Şehenşâhîde eğlenüp, umûr-ı mülk ü saltanat kelâmından sonra ahar tavır ve libâs ile ve murassa' sorguç takınup çıkdılar. Râyât-ı feth-âyât-ı Mâmı açup ve Şâm-ı dârüsselâm askerinden güzide vü benâm olup, at üstünden tüfeng atan tâ'ife-i hazret-i server-i kâ'inât ve mefhar-ı mevcûdâtm -salla'l-lâhu aleyhi ve sellem- alem-i âlem-ârâ-yı muzaffer-karînini getürdüp, a'lâm-ı İslâm önünce açup ve Nakîbüleşrâf Kadı Keşmîrî-zâde cümle sâdât u eşraf-ı enâm ile ve ulemâ vü meşâyih ü vüzerâ-i izam alem-i Rasûlullâh'm önüne düşüp, âmme-i halka bir aceb incizâb u hâlet-bahş olup, derd ü şevk u muhabbet ile herkes girye-i bî-ihyâr u zârî iderek, dergâh-ı Ahadiyyete hezârân hezâr nâliş ü tazarru'lara sebep oldu. Konak yerine dek gönderi

²³ Osman Yiğit (haz.), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 34 Numaralı Filori Defteri (Değerlendirme-Transkripsiyon)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2018, s. 897.

gittiler. Hakîkaten hiç bir serdâr u sipehsâlâra bu rûtbe-i rifat ü izzet nasîb ü müyesser olmamışdı. Bu uslûb-ı mergûb ve âyîn-i matlûb üzre günahkâr ümmet salavât ü selâm eyleyüp, sabıka Sultân Süleyman Han Gâzî konduğu mahalde konuldu.”²⁴

Hem arşiv kaydından hem de Selanikî’nin yazdıklarından Sancak’ın 1594’ten sonra da Şam’a gönderildiği ve 1595 seferi için yeniden İstanbul’a getirildiği anlaşılmaktadır. Sancak, Veziriazam Koca Sinan Paşa’nın ardından ordugâha gönderilmiş ve 6 Temmuz 1595’te Şam yeniçerileri tarafından muhafaza edildiği hâlde Veziriazam tarafından istikbal edilmiştir.²⁵

Sancak-ı Resûl, 1595 seferinden sonra bir müddet Topkapı Sarayı’nda muhafaza edilse de daha sonra Şam’a gönderilmiş olmalıdır. Bu minvalde Selanikî’nin verdiği bilgiler önem arz eder. Nitekim müverrih, 1596 Eğri seferi münasebetiyle şu bilgileri verir: “*Râyet-i alem-i âlem-ârâ hazret-i mefhar-i mevcudat Şâm-ı şerîfden sefer-i zafer-rehber gelüp yetiştiğidir: Ve sûret-i âlem-ârâ-i Muhammedi salla’llâhu aleyhi ve sellem-Sinan Paşa serdârlığından berü Şâm yeniçerileri ile gâza-i zafer-şîârda bile bulunmak mu’tâd olmağün bu def’a dahi mukaddemâ rikâb-ı hümayûn ile gelüp eşmek üzre hükm-i şerîf gönderilüp, tenbîh u te’kîd olunmuşdı. Ve «Gelmekde müsâra’at üzre olasız.» diyü ulaklar gönderilmişdi. Üsküdar’a bir gün mukaddem gelüp yetiştiği haber-i meserret eseri geldi yetişdi. Fî 22 şevval, sene 1004/19 Haziran 1596.*”²⁶ Selanikî’nin verdiği bilgilerden Sancak-ı Resûl’ün 1595 seferinden sonra da Şam’a geri gönderildiği, 1596 seferi için tekrar İstanbul’a getirildiği ve buradan Eğri seferine götürüldüğü kesin bir şekilde anlaşılmaktadır. Selanikî, III. Mehmed komutasındaki ordunun 1596 seferi için 21 Haziran’da Osmanlı başkentinden ayrılması vesilesiyle yapılan törenlerde Sancak’ın da bulunduğunu ve bu Sancak’ın “teberrüken ve teyemmünen” sefere götürüldüğünü yazar.²⁷

²⁴ *Tarih-i Selânikî*, II, 493.

²⁵ Ahmet Önal, *Koca Sinan Paşa’nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri (1520-1596)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012, s. 371.

²⁶ *Tarih-i Selânikî*, II, 608-609.

²⁷ *Tarih-i Selânikî*, II, 611.

Eğri seferi dönüşünde de 22 Aralık 1596'da İstanbul'da yapılan törende seyyid ve şeriflerin ardından Şamlı muhafızlar tarafından korunduğu hâlde Sancak-ı Resûl'ün geçiş merasimi icra edilmiştir.²⁸ 1596 yılından itibaren ise Şam'dan getirilen Sancak-ı Resûl'ün İstanbul'da muhafaza edilmeye başlandığını söylemek mümkündür. Nitekim Mekke emirinin III. Mehmed'in cülusunu kutlamak üzere gönderdiği ve önce Eyüp Sultan Türbesi'ne konulan Kâbe örtüsünün 11 Mayıs 1597'de Topkapı Sarayı'na getirilmesi vesilesiyle tertip edilen törenlerde bu Sancak da bulunmaktaydı.²⁹ Buna mukabil hacılarla birlikte Şam'dan Haremeyn'e gönderilmek üzere sonraki dönemlerde de sancaklar kullanılmaya devam edilmiş; en azından bunlardan biri de daha sonra İstanbul'a intikal ettirilmiştir. 1789-1790 tarihli bir arşiv kaydında şu bilgiler verilir: “*Şam-ı şerîf mahfil-i şerifinin olmak üzere gelen sancak ma'an kuşak aded 1, Beşiktaş'dan gelmiştir.*”³⁰

Sancak-ı Şerif, 17. yüzyıla gelindiğinde artık oldukça yıprandığından tamir edildi. Ayrıca aslına bire bir benzeyen üç adet sancak da hazırlandı. Bu hususta ilk bilgileri veren Teşrifatçıbaşı Ali, şunları yazar: “... *Mürûr-ı zamânla icrâ-i şerîfesini müteferrik olmakla devlet-i aliyyede aslına göre üç sancağ-ı şerîf işledilüp, her birine ikişer üçer kut'a bakiye olunup üç sancak etmişlerdir. Üçü dahi bir resimdedir. Biri serdârlara virülür ve biri mevkeb-i hümayûnladır ve biri dahi hazîne-i hümayûnda mahfuzdur.*”³¹

Alem-i Resûl, Topkapı Sarayı'na intikal ettikten sonra doğuda ve batıdaki seferlere götürülmeye devam edildi. Hatta sefere davet için gönderilen fermanlarda “Sancak-ı Resûl'ün” altında bütün ordunun toplanması yönünde emirler verilmeye başlandı. Fakat bizzat padişahların iştirak etmediği

²⁸ *Tarih-i Selânikî*, II, 654.

²⁹ *Tarih-i Selânikî*, II, 682-683. Kâbe örtüsünün yenilenmesi ve eskisinin “teberrük” olarak İstanbul'a gönderilmesi için Mekke şerifine hitaben yazılan nâme için bk. Abdullah Tanrıvermiş (haz.), 72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 1-230) *İnceleme-Metin*, s. 136-137.

³⁰ TSMA.d, nr. 9, vr. 7a.

³¹ *Vekayi' name (Vekayi-i Bec) (Metin ve Değerlendirme)*, s. 45. Silahdar Mehmed Ağa da Teşrifatçıbaşı Ali'nin yazdıklarını biraz değiştirerek şunları kaydeder: “*Mürûr-ı ezmânla eczâ-i şerîfe müteferrika olmağla Devlet-i Aliyye'de aslına göre üç Sancak-ı Şerîf işledilüp, her birine üçer kut'a ta'biye olunup, üç sancak etmişlerdir. Üçü dahi bir resimdedir. Biri mevkeb-i hümayûnla gider, Hırka-i Şerîf yanından ayrılmaz ve ikisi Hazîne-i âmire-i Enderûn'da mahfuzdur. Biri iktizâ etdikçe vezir-i a'zam, serdâr-ı ekrem olanlara virilir ve biri yine hazinede hıfz olunur.*” (*Zeyl-i Fezleke*, s. 804).

seferlere gönderilen Sancak, yukarıda da ifade edildiği üzere serdarlara verilmek üzere hazırlanan üçüncü sancaktı. Padişahların katıldığı seferlere ise Hırka-i Saadet ile birlikte birinci Sancak da götürülürdü. Mesela II. Osman zamanında Hotin, IV. Murad zamanında da Bağdat seferlerine Sancak-ı Şerif'in götürüldüğü bilinmektedir.

Osmanlı kaynaklarında bir bilgi mevcut değilse de Sancak-ı Resûl'ün Avusturya savaşlarında düşman ordusunun eline düştüğüne dair bir söylenti 18. yüzyıl Avrupa kaynaklarında yazılagelmiştir. Mesela İstanbul'daki İngiltere elçisi Kinnoul Kontu, 1730 tarihli bir raporunda şunları yazar: "... üç defa Almanlar tarafından ele geçirilmiş olmasına rağmen bizzat [Hz.] Muhammed'in onlara verdiği Sancak-ı Şerif büyük tantana ve ihtişamla taşınır."³² Bu söylentiye dair 1768'de Sancak-ı Resûl'ün Davudpaşa'ya nakli münasebetiyle yapılan törenlere iştirak eden Pavel Artemyeviç de şu rivayeti nakleder: "25 Mart günü cebeciler, 26 Mart'ta ise topçular la arabacılar yola çıktılar. 27 Mart'ta sadrazam Davudpaşa'ya geldi. Burada İstanbul'dan ve civarından toplanan ordu bulunuyordu. Sadrazamın önünde ulemadan çok sayıda kimse gidiyordu. Onları, emiralemin taşıdığı [Hz.] Muhammed'in sancağına refakat eden müftünün ta kendisi takip ediyordu. Bu ulema, kendilerini [Hz.] Muhammed'in neslinden sayıyor ve diğer Müslümanlar'dan ayırt etmek için başlarını Peygamberlerinin en sevdiği renk olan yeşil renkli sarıkle örtüyorlar. Bu emirlerin sayısı burada az değildi. Onlar gür sesleriyle [Hz.] Muhammed'e hürmeten çeşitli ilahiler söylüyor, Osmanlı silahına dua ediyor, en iyi dostları ve müttefikleri de dâhil olmak üzere bütün Hristiyanlar'ı aşırı şekilde lanetliyorlardı. Arkalarından tüm yüceliğine bürünmüş sadrazam gidiyordu. Ona 200 şahsi koruma, kendi sarayındaki görevli ve hizmetçiler refakat ediyordu. Bunların hepsi hayli pahalı kıyafetlere bürünmüştü. Onların arkasından çok sayıda emir geliyor ve bunlar da aynen öndekiler gibi [Hz.] Muhammed'e hürmeten şiirler söylüyordu. Sancak ise sarayda saklanan gerçek sancak olmayıp, onun kopyasıydı. Ancak bizzat sultan ordunun başına geçtiğinde gerçek sancak sefere götürülüyordu. Yahudiler, kendileriyle sıkça taşıdıkları ve defalarca kaybettikleri Ahit Sandığı'na hürmet ettikleri gibi, Türkler de bu sancağı, yani Sancak-ı Şerif'e, hürmet ediyorlar. Onların çoğu [Hz.] Muhammed'in Sancak-ı Şerifi'nin zaten çoktandır, Almanlar'a karşı savaş sırasında kaybolduğunu ve yerine gizlice bir kopyasının yapılmış olduğunu bilmiyorlar. Kopyanın yapılmasının nedeni ise Türkler'in Hristiyanlar'ın savaştayken sancağı görür görmez, hemen kör

³² Bu mektuptan bizi haberdar eden Dr. Öğr. Gör. Ahmet Büyükkasoy'a müteşekkirimiz.

*olacaklarına veya kaçacaklarına inanmalarına dair batıl inancının devam ettirilmek istenmesidir.”*³³

Bu rivayetlerin mazisi 1595'teki Eğri seferine kadar geriye gider. Bazı Avrupalı tarihçilere göre 24 Ağustos 1595'teki Kalugera muharebesinde Sancak-ı Resûl, yaşanan kargaşada kaybolmuştur.³⁴ Osmanlı kaynaklarından Selanikî ise bu çatışmada Sadrazam Sinan Paşa'nın büyük bir bozgun yaşadığını, bu bozgun sırasında Sancak-ı Resûl'ün de ciddi bir tehlikeye maruz kaldığını; düşman saldırısı yüzünden sancaktarlardan birinin şehid düştüğünü, diğerinin de yaralandığını, Sancak'ın da düşman eline düşmekten son anda kurtarıldığını yazar.³⁵

Sancak-ı Resûl, 1683 yılındaki İkinci Viyana Kuşatması'nda da Avusturya ordusunun eline düşmekten son anda kurtarıldı.³⁶ II. Mustafa'nın bizzat komuta ettiği 1695, 1696 ve 1697 seferlerine Hırka-i Saadet ile beraber Sancak-ı Resûl de götürüldü. 1696 Seferi'nin ilerleyen safhalarında Avusturya ordusundan atılan toplardan biri II. Mustafa'nın bulunduğu yerden geçerek Hırka-i Saadet'in korunduğu arabanın önüne düşmüştü.³⁷

İstanbul'da muhafaza edilmeye başlandıktan sonra Liva-i Resûl ile ilgili bazı teamüller ve inançlar oluşmaya başladı. Bunları ilk anlatanlardan biri I.

³³ İlyas Kamalov (ter.), *Esir Bir Rus Diplomatın Gözünden İstanbul (Pavel Artemyeviç Levşov'un Hatıraları 1763-1771)*, İstanbul 2018, s. 28-29.

³⁴ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, III, çev. Nilüfer Epçeli, yay. haz. Erhan Afyoncu, İstanbul 2005, s. 264-265.

³⁵ *Tarih-i Selânikî*, II, 507. Evliya Çelebi de bu münasebetle bazı rivayetler nakleder ve Eğri'deki Alem-i Şerif Camii'nin adının nereden geldiğini anlatır (*Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, IV, 63-64).

³⁶ “Vezîr-i âzam bir mikdar tevakkuf itmekle kâfirler sancağ-ı şerife kasd itmişler. Vezîr-i âzâmin nedimleri sancağ-ı şerifi kapup ‘asker-i İslâm teveccüh ittikleri tarafa teveccüh eylediler. Kâfirler ‘asker-i İslâm’ı kırmağa mukâyed olmayup ol mahalde iki şıkk olup nısfî metrislere doğru varup metriste bulunan ‘asker-i İslâm’ı tarumar idüp, kimin esir ve kimin kat’ eylediler. Ve iki yüzden mütecâviz topar alunup zapt eylediler” (Şuayp Ateş (haz.), *17. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Anonim Bir Tarihçe “Vekâyi-i Viyana”*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2015, s. 114).

³⁷ Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme (Tahlil ve Metin, 1106-1133/1695-1721)*, haz. Mehmet Topal, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001, s. 191-192.

Ahmed'in imamı da olan Mustafa Sâfi'dir.³⁸ Bu inanç ve teamüller sonraki dönemlerde de büyük oranda idame ettirildi.³⁹

Sancak-ı Resûllerden Ukab adlı Sancak'ın siyah renkli olduğu rivayet edilmektedir. Buna mukabil araştırmalarda diğer Sancakların şekillerinin ve renklerinin nasıl olduğuna dair bir bilgi verilmez. Osmanlı müellifleri ve arşiv belgelerinde bu Sancak-ı Şeriflerin şekillerine dair önemli veriler bulmak mümkündür. Mesela Haçova Savaşı'na dair bir, II. Osman'ın Hotin Seferi'ne dair ekler kısmında verdiğimiz iki minyatürde Sancak-ı Şerif yeşil olarak resmedilmiştir. Bunlardan Hotin ile ilgili olanı daha ayrıntılıdır ve Sancak üzerindeki yazılar da belirtilmiştir. 18. Yüzyıl tarihçilerinden Mehmed Subhî de Sancak-ı Şerif'i yeşil olarak tarif eder.⁴⁰ Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen Sancak-ı Resûl'lerin şekillerine dair mukaddes emanetlerin listesini ihtiva eden bir arşiv kaydında da şu bilgiler kaydedilmiştir: "Bir kutu derûnunda yazılı Sancağ-ı Şerîf, bir sade Sancağ-ı Şerîf."⁴¹

Hırka-i Saadet

Bugün Topkapı Sarayı'ndaki mukaddes emanetler arasında mümtaz bir yere sahip olan teberüklerden biri de Hz. Peygamber'e ait olan Hırka-i Saadet'tir. Osmanlı kaynaklarında hem Hırka-i Saadet hem de Hırka-i Şerif olarak tesmiye edilen bu emanetin ne zaman ve nasıl İstanbul'a getirildiği hususunda muhtelif görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre Kahire'nin tamamen teslim olmasından sonra Mekke Emiri II. Berekat, oğlu Ebu Nume'yî Yavuz Sultan Selim'e itaatini arz etmek üzere göndermiş ve oğlu ile birlikte Kâbe'nin anahtarı ile aralarında Hırka-i Saadet'in de bulunduğu bazı mukaddes emanetleri yollamıştır.⁴² Yavuz Sultan Selim devrini anlatan ana kaynaklarda ise Hırka-i Saadet ile ilgili bu ilk görüşü destekleyecek bir

³⁸ İbrahim Hakkı Çuhadar (haz.), *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*, II, Ankara 2003, s. 222-223. Hezarfen Hüseyin de Mustafa Safi'den aktararak mukaddes emanetlere dair bilgiler verir (Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyân Fî Kavânin-i Âl-i Osmân*, haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998, s. 60).

³⁹ Bu hususta bk. Gökbilgin, "Sancak-ı Şerif", s. 190-191.

⁴⁰ Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi (Sâmi ve Şâkir İle Birlikte) (İnceleme ve Karşılaştırmalı Metin)*, haz. Mesut Aydınar, İstanbul 2007, s. 25.

⁴¹ TSMA.d, nr. 2814, vr. 6a.

⁴² Nurhan Atasoy, "Hırka-i Saadet", *DİA*, XVII, 375.

bilgi yoktur. Hırka hakkında ilk ayrıntılı bilgileri veren Mustafa Safi de Ebu Numey'in getirdiği hediyeler arasında Hırka-i Saadet'i zikretmez.⁴³

Hırka-i Saadet'in İstanbul'a getirilmesine dair ikinci rivayet ise bu emanetin İskenderiye'de kaçırılmak üzere iken diğer mukaddes emanetlerle birlikte ele geçirildiği ve daha sonra Osmanlı başkentine gönderildiğidir. Bu bilginin kaynağı Evliya Çelebi'dir, fakat Âlem Seyyahı burada iki adet hırkanın ele geçirildiğini kaydeder.⁴⁴ Evliya'nın yazdıklarını da destekleyecek doğrudan bilgiler dönemin ana kaynaklarında verilmez.

İster birinci isterse ikinci görüş doğru olsun kesin olan şey Hırka-i Saadet'in 1522 yılındaki Rodos seferine Kanuni Sultan Süleyman ile birlikte götürüldüğüdür.⁴⁵ Sonraki dönemlerde de Hırka ile ilgili teamüller ve inanışlar oluşmaya başlamıştır. Sâfi, Hz. Peygamber'in hırkasıyla ilgili I. Ahmed devrinde oluşan teşrifata dair de önemli bilgiler verir. Hırka-i Saadet'in I. Ahmed tarafından büyük bir ihtiramla karşılandığını, bu emanetin süslü bohçalara sarılı bir hâlde sandık içinde muhafaza edildiğini, sultanın bunu tahtının üstüne denk gelecek bir yerde muhafaza ettirdiğini, senenin bazı mübarek günlerinde “teberrük kastıyla” hırkayı açtırdığını ve bizzat eliyle yıkadığını, hırkanın temizlendiği suyu da “bir nice şişelere vaz olunub, iltifat u inayetlerine mazhar olan bendegân ve duâ-güyân hâssatan şeyhu'l-islâm ve vüzerâ-i izâm ve sâir mahall-i lutf ü ikram olanlara” ihsan olarak dağıttığını; artan suyun şişelere konulduğunu ve hasta olanlara verildiğini; hatta İstanbul'daki yangınları söndürmek için de bu suyun kullanıldığını yazar. Müellif ayrıca Eğri Seferi'nde III. Mehmed'in Hırka-i Saadet'i yanında götürdüğünü, Osmanlı ordusunun bozulmaya yakın bir anında padişahın Hırka'yı eline alıp “dergâh-ı Rabb-i izzetden feth u nasr taleb” eylediğini ve bunun üzerine gökten bir melek ordusunun gelerek İslâm askerlerinin bozgununu zafere çevirdiklerini; bu yüzden I. Ahmed'in de “eğer pây-ı tahtından pây-ı taht-ı âhara

⁴³ İbrahim Hakkı Çuhadar (haz.), *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*, Cilt I, Ankara 2003, s. 221. “te-berrükât-ı nâdire ve müteberrikât-ı karnine vü zahireden evvelen kisve-i mübâreke-i nebevîyye ‘alâ şâhibihâ e's-şalevâtü'n-nemiyyedir ki işbu hânedân-ı saltanata kâbiren ‘an kabir intikâl idüb, hâlâ ki hazânet-i şâh-ı mülk ü millet ve kefâlet-i hıfz u hrâseti ile teşerrüf ve muhâfazat-ı pâdişâh-ı bâ-se'âdet teşaddî-i pâsdâri ve himâyeti ile telettuf eylemiştir”.

⁴⁴ *Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi*, X, 73.

⁴⁵ Dikmen Oral, *Tabib Ramazan'ın Kitâb-ı Tevârih-i Rodos Adh Eseri*, s. 56-57, 63.

veyâhûd bir ğazâ vü sefere teveccüh buyursalar, ol teberrük-i nefisi mütezam-min olan şandûkçei hâssatan bir 'arabaya tahmîl ile ma'an istişhâb ve feth u zaferi ol vesîle ile iktisâb" ettiğini kaydeder.⁴⁶

Hırka-i Saadet ile ilgili önemli bilgiler veren bir diğer 17. yüzyıl müellifi de Abdullah Üsküdarî'dir. Üsküdarî, Hırka hakkında müstakil bir başlık açarak şunları yazmıştır: *"Ve Oda-i Hâss'da hırka-i şerîf-i hazret-i Resûl aleyhi's-selâmın bir oda-yı mahsûsaları olup bir boğça-i şerîf ile bir taht-ı âlî-baht üzerinde mevzû' olup ve ol makam-ı mübârekede ihrâk-ı 'ûd ve anber münfekk olmayup râyiha-i tayyibe dimâğları mu'attar eylediği hâlde ğilâmân-ı Oda-yı Hâss hizmet-i şerîfinde nevbet ile pervâne-sıfat hizmetde olmağla makam-ı âliyelere nâ'il olduklarına bâ'is ü bâdî ânın hurmet-i şerîfine olduğunda şübhe yokdur. Ve hazret-i Ömer radya'llâhû anhnı seyf-i mübârekleri dahi mahsûsan havz mukâbili taht bâlâsında mevzû' olup mehâbet-i hazret-i Fârûk nümâyân olmaktadır. Böyle makam-ı şerîfin leyl ü nehâr hizmetinde olanlara niçün "Kırklar" ta'bir olunmaya? Ve Oda-i Hâss bir makam-ı âlîde vâkı' olup "Çimşirlik" ta'bir olunan mahallin bâlâsında merhûm Vezîr Sinân Paşa'nın ihdâs ve binâ eylediği kasr-ı zîbânın der [ü] divarı sekiz aded mermer sütûn olup zer-beft ve dîbâ ile mefrûş cânib-i garbîsi Kostantiniyye ve Galata ve Kâğdhâne körfezi ve işrâfı Halîc-i Kostantiniyye'den Kula Bâğçesine varınca Karadeniz Boğazı'na nâzır ve cânib-i şarkîsi İznikmid Körfezi ve Kızılada ve Bozburun yalıları ve Marmara engîni bi'l-küllîye nazarında olup bir kasr-ı zîbâ ve makam-ı dil-fezâ olup ve kurbünde vâkı' dört aded mermer sütûn ile kubbesi yaldızlı bir kasr-ı dil-güşâ ki "Kasr-ı Aktâr" ismiyle müsemma Kostantiniyye ve Galata ve Tophâne'den Karadeniz Boğazı'na varınca bi'l-cümle nazarında olup bir makam-ı ferah-fezâdır ki bir vechile ta'birî mümkün-i beyân değildir."*⁴⁷

Hırka-i Saadet ile ilgili elimizdeki ilk görsel veri ise Haçova savaşı münasebetiyle yapılan bir minyatürdür. Minyatürde III. Mehmed'in hemen önünde solunda resmedilen bir görevlinin başı üzerinde tutulan bohça içinde resmedilmiştir (bk. EKLER).

⁴⁶ Mustafa Safi'nin Zübdetü't-Tevârihi, II, 221-222.

⁴⁷ Üsküdarî Abdullah Efendi, Vâkı'ât-ı Rûz-merre, Cilt I, haz. Muzaffer Doğan, Ankara 2017, s. 340.

H z. O s m a n' a N i s b e t E d i l e n M u s h a f (l a r)

Mukaddes emanetlerin önemli parçalarından biri de Hz. Osman'a nisbet edilen Kur'an'dır. Bugün Topkapı Sarayı'nda sergilenenden başka Hz. Osman'a nisbet edilen Mushafların da mevcut olduğu bilinmektedir. Bunların ne zaman ve nasıl Saray'a intikal ettiğine dair muhtelif iddialar mevcuttur.

Mukaddes emanetlerden Yavuz Sultan Selim'in eline ilk geçenlerden biri Hums'ta bulunan Hz. Osman'ın kaleminden çıktığına inanılan Kur'an'dır. Evliya Çelebi, Mercidabık zaferinden sonra Hums'ta bulunan Hz. Osman mushaflarından birinin de şehir halkı tarafından Yavuz Sultan Selim'e teslim edildiğini şöyle anlatır: *“Ba'dehû Mısır halîfelerinden Sultân Gavri destinde iken sene 922 târîhinde ahâlî-i kal'a debdebe-i Âl-i Osmân'ı görüp Hazret-i Osmân'ın hatt-ı şerîfiyle Kelâm-ı İzzet'i ve miftâh-ı kal'a[yı] Selîm Şâh-ı Evvel'e teslim edüp cemî'i tekâlîf-i örfiyyeden mu'âf u müselleme oldular.”* Evliya'nın verdiği bilgilere bakılırsa Âlem Seyyahı, 1648 yılında Hums'u ziyaret ettiğinde Hz. Osman nüshası Kur'an hâlâ buradaydı.⁴⁸

Şayet Evliya'nın verdiği bilgiler doğru ise mezkûr Kur'an nüshası, Yavuz Sultan Selim'e teslim edilmesine rağmen Hums'tan götürülmemiştir.⁴⁹ Evliya, Hums'taki Kur'an'ın özelliklerine dair de şu önemli bilgileri nakleder: *“Evvelâ yukarı iç kal'ada câmi'-i Sultân (---) ol kadar vâsi' câmi' değildir Ammâ nazargâh-ı kadîm olmağıla rûhâniyyet vardır ve Hazret-i Osmân'ın kûfi hatt ile Kelâm-ı İzzet'i bu câmi'dedir kim Hazret-i Osmân Medîne-i Münevvere'de bu Kelâ[m]-ı İzzet'de tilâvet-i Kur'ân ederken yevm-i Ramazân'da şehîd edüp bu Kelâm-ı İzzet'de sûre-i (---) âyet-i şerîfi üzre hâlâ kan bulaşmış âsârı vardır... İç*

⁴⁸ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi III. Kitap*, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 1999, s. 43-44. Dönemin çağdaş kaynaklarında bu hususta bir bilgi verilmez. Buna mukabil Yavuz Sultan Selim'in Şam ziyaretinde buradaki Hz. Osman'a atfedilen Kur'an'ı ziyaret ettiği bilinmektedir (Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2016, s. 246).

⁴⁹ I. Ahmed'in imamı Mustafa Safî de 1608 yılı olaylarını anlatırken sabık Mısır valisi Mustafa Paşa'nın Hums'a geldiğinde buradaki Hz. Osman'a ait olduğu düşünülen Kur'an'ı ziyaret ettiğini yazar (*Zübdetü't-Tevârih*, II, s. 108).

hisârda ziyâret-i Hazret-i Osmân mushafı: Hımıs şehrinde matar-ı rahmet yağ-masa Hazret-i Osmân'ın mushaf-ı şerifin câmi'den taşra çıkarsalar bi-emrillah hemân ol ân bârân-ı rahmet nâzil olur, aceb sırr-ı Hüdâdır."⁵⁰

Hums'ta bulunan ve Evliya Çelebi'nin 1648 yılında hâlâ orada olduğunu belirttiği Kur'an yanında Hz. Osman'a izafe edilen başka mushaflar da⁵¹ Mercidabık savaşına getirilmişti. Mesela İbn İyas, Mercidabık Savaşı'na Sultan Gavri'nin yanında bir grup şerifle gittiğini ve bunların başlarında ipekten keseler içinde 40 mushaf taşıdıklarını ve bunlardan birinin de Hz. Osman hattıyla yazılan olduğunu kaydeder. Daha da önemlisi Memluk tarihçisi, bu Kur'an'ın savaş sırasında kaybolduğunu; isim vermese de Mercidabık'a başka mukaddes emanetlerin de getirildiğini ve savaş sonrasında bunların Osmanlıların eline geçtiğini ima eder.⁵²

Yavuz Sultan Selim'in 3 Ekim 1516'da Şam'daki Beni Ümeyye Camii'nde muhafaza edilen Hz. Osman'a izafe edilen Kur'an'ı ziyaret ettiği bilinmektedir. Seferin günlüğünü tutan Haydar Çelebi, bu ziyaret hakkında şu bilgileri verir: "*Altısında [6 Şevval 922/3 Ekim 1516] Devletlû Hudavendigâr hezarân ta'zim ve iclâlle Beni Ümeyye Cami'i'ne varup namaz-ı Cuma kılup hutbe nâm-ı şerifiyle müşerref olup ba'de's-salât Hazret-i Osman radiyallahu anha mushafın ziyâret idüp otağ-ı hümayûnuna geldi.*"⁵³

⁵⁰ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi III. Kitap*, s. 44-45. Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'nin birinci cildinde de Hums'daki Hz. Osman'a ait Kur'an hakkında şu bilgiyi verir: "*Hazret-i Osmân, Hımârı vermeyüp kırk gün Medîne içre ceng-i azîm olup âhir Hazret-i Osmân'ı Ramazân'ı şerîfde câmi' içre "Allah sana yeter [Bakara, 137]" âyetin tilâvet ederken şehîd edüp kamî Kelâm-ı İzzet üzre dökülmüşdür. Hâlâ ol Mushaf-ı Şerîf Hımıs'ın iç kal'ası câmi'indedir*" (I, 306).

⁵¹ Hz. Osman'a nisbet edilen mushaflar hakkında bk. Tayyar Altıkulaç (haz.), *Hz. Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif*, İstanbul 2008; Tayyar Altıkulaç, "Hz. Osman'a Nisbet Edilen Topkapı Sarayı Mushafı", 500. Yılında Mukaddes Emanetler, ed. Mustafa S. Küçükbaşcı, İstanbul 2018, s. 28-32.

⁵² İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi (Bedayi'ü'z-Zühûr fî Vekayi'i'd-Duhûr)*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul 2016, s. 68-70.

⁵³ TSMK, Revan. 1955, vr. 240a; Ali Seslikaya (haz.), *Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzîlnâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzîlnâmeleri) ve Haydar Çelebi Rûznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2014, s. 150; *Feridun Bey Münşeât*, I, İstanbul 1274, s. 481; Yavuz Senemoğlu (haz.), *Haydar Çelebi Ruznâmesi*, İstanbul tarihsiz, s. 191.

Hums'taki Kur'an'ın en azından 1648 yılına kadar burada olduğunu bilmemize rağmen Şam'daki Hz. Osman'a izafe edilen Kur'an'ın akıbeti hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Buna mukabil Şam nüshasının daha sonraki bir zamanda İstanbul'a götürüldüğünü söylemek mümkündür. Zira aşağıda ele alacağımız üzere Kanuni Sultan Süleyman devrinde 1522'deki Rodos seferine Hz. Osman'a ithaf edilen nüsha da götürülmüştür. Evliya Çelebi'nin Şam'ı anlattığı bölümlerde buradaki Hz. Osman mushafından hiç bahsetmemesi de bu Kur'an'ın en azından 17. yüzyılın ortalarında burada bulunmadığını gösterir.

Evliya Çelebi, Ayasuluk'u ziyaret ettiğinde buradaki İsa Bey Camii'nde bulunan Kur'an'lardan birine yöre halkının Hz. Osman mushafı nazarıyla baktığını belirtir. İfadelerinden anlaşıldığına gör Âlem Seyyahı, bu rivayeti pek inandırıcı bulmamıştır. Evliya ayrıca, bu vesileyle Ayasuluk'taki mukaddes emanetlerle ilgili başka inanışları da şöyle nakleder: *“Ve bu câmi'in cânib-i erba'asında revzenleri yokdur. Ancak câmi' içre ziyâ bahşi cânib-i erba'asındaki billûr ve necef ve moran câmlardan ve yedi aded kapular üzre şebeke kafeslerden câmi'in derûnu münevver olur. Ve bir kaç câmlar hırka-i şerîf soffası üzredir. Ammâ hırka-i şerîf Âsitâne-i sa'âdet'de Hazîne'dedir. Bunda sandûkası vardır. Teberrüken ziyâret olunur. Ancak bu câmi'de bir kûfî Kelâm-ı kadîm vardır, Hazret-i Osmân hattıdır deyü hâs [u] âm ziyâret ederler.”*⁵⁴

Âlem Seyyahı, Aksa'yı ziyaret ettiğinde burada da Hz. Osman'a izafe edilen bir Kur'an'ın bulunduğunu öğrenmiş ve mushafa dair şunları yazmıştır: *“Ziyâret-i Câmî-i Aksâ: Evvelâ şark tarafı köşesinde Hazret-i Ömer mihrâbı, bizzât kendüleri ba'de'l-feth bir hafta ibâdet etdikleri mihrâbdır. Ana karîb Hazret-i Dâvûd mihrâbı, ibtidâ esâs urduklarında bu mahalde ibâdet etdikleri mihrâbdır. Ve bu mihrâbın solunda Hazret-i Osmân hattı ile olan Kelâm-ı İzzet kûfî hat ile tahrîr olunmuş kim gûyâ Yed-i Kudret ile yazılmış bir kürsî üzre hâzır olmuş Kelâm-ı Kadîm'dir.”*⁵⁵ Evliya Çelebi'ye göre Kahire'deki Amr İbnü'l-Asr Camii'nde de Hz. Ömer ve Hz. Osman hattıyla ceylan derisine yazılmış birer Kur'an mevcuttu.⁵⁶

⁵⁴ Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi IX. Kitap, s. 81.

⁵⁵ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi IX. Kitap, haz. Yücel Dağlı- Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, İstanbul 2005, s. 261.

⁵⁶ Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi IX. Kitap, s. 112.

Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre 17. yüzyılda Osmanlı hâkimiye-tindeki topraklarda Topkapı Sarayı'ndaki nüsha hariç Hz. Osman'a izafe edilen toplam dört nüsha daha bulunuyordu ve bunların en önemlisi Hums'ta bulunan nüshaydı. Topkapı Sarayı'nda ise tespit edebildiğimize göre Hz. Osman'a isnat edilen Kur'an'a dair en eski kayıt Rodos seferi münasebetiyle Tabib Ramazan'ın yukarıda ele aldığımız yazdıklarıdır.

Topkapı Sarayı'ndaki mukaddes emanetlerin listesini ihtiva eden bir 1686 yılında hazırlanan bir defterde Hz. Osman'a atfedilen Kur'an'a dair de şu bilgiler kaydedilmiştir: “*Kûfiye müşâbih hattla Mushaf-ı Şerîf, cild 1. Hazret-i Osman radiallahuanhu hattı olmak üzeredir.*”⁵⁷ 18. yüzyıla ait bir arşiv defterinde Hz. Osman'a atfedilen iki Mushaf, iki de Kur'an'ın yarısını ihtiva eden Kelam-ı Şerif olduğu kayıtlıdır.⁵⁸ Yine aynı yüzyılda başka bir arşiv kaydında ise Hz. Osman hattıyla Kufi yazıyla bir Mushaf-ı şerif ile bir tam, iki de yarım kalmış başka kelam-ı şeriflerin kaydı mevcuttur.⁵⁹

18. yüzyılın sonlarında Toderini'nin verdiği bilgilere bakılırsa İstanbul'da Ayasofya, Nuruosmaniye ve Sultan Abdülhamid Kütüphanelerinde de birer adet Hz. Osman'a nisbet edilen Kur'an mevcuttur.⁶⁰

Kâbe Anahtarları Ne Zaman İstanbul'a Gönderildi ve Sonra Neler Yaşandı?

Mukaddes emanetler arasında yer alan bir diğer teberrük de Kâbe anahtarıdır. Bu anahtarın ne zaman ve nasıl İstanbul'a intikal ettirildiğine dair de muhtelif görüşler ileri sürülmüştür. Bazı araştırmalarda Mısırlı tarihçi

⁵⁷ TSMA.d, nr. 8, s. 18. Ayrıca bk. Abdülmecit Şentürk, *Kaynaklar Işığında Mukaddes Emânetlerin Tarihi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2012, s. 41. 1789-1790 tarihli bir defterde ise bu Mushaf hakkında şu kayıt dü-şülmüştür: “*Kûfi hat ile nushaf-ı şerîf cild 1. Hazret-i Osman radiallahuanhu hattı olmak üzere haber virilmiştir.*” (TSMA.d, nr. 9, s. 5).

⁵⁸ TSMA.d, nr.2087, vr. 1b.

⁵⁹ TSMA.d, nr. 2814, vr. 2b. Bu defterde Hz. Ali hattıyla bir adet Kur'an, Hasan b. Ali b. Ebu Talib hattıyla Yasin-i şerif, İmam-ı Cafer hattıyla bir adet Kur'an da kaydedilmiştir.

⁶⁰ Giambattista Toderini, *Türklerin Yazılı Kültürü ve Edebiyatı*, çev. Mehmet Serdar Bekar, İstanbul 2018, s. 235-237.

İbn İyas'ın eserine atıf yapılarak Mekke Şerifi Berekat'ın Yavuz Sultan Selim'e tabiiyetini bildirmek üzere 1517'de oğlunu Kahire'ye gönderdiği ve Sultan'a teslim edilmek üzere içlerinde Kâbe anahtarının da bulunduğu bazı mukaddes emanetleri verdiği iddia edilir.⁶¹ Buna mukabil İbn İyas bu yönde bir bilgi vermeyip yalnızca Şerifin bazı değerli hediyeler gönderdiğini yazar.⁶²

Bazı araştırmalarda ise bu bilgi için Abdulgaffar Kırımı'nın *Umdetü'l-Ahbâr* adlı eserine atıf yapılır.⁶³ Buna karşın bu eserde de Kâbe anahtarlarının değil "miftahü'l-Haremeyn"i yani Mekke ve Medine'nin anahtarlarının teslim edildiği yazar.⁶⁴ Evliya Çelebi de bazı bilgi hatalarına rağmen, şerifin Mekke'nin anahtarını verdiğini kaydeder.⁶⁵

Mekke şerifinin gönderdiği hediyeler arasında mukaddes emanetlerden bazılarının bulunması kuvvetle muhtemeldir; fakat kaynakların verdiği bilgiler muvacehesinde bunları kesin olarak tespit etmek şimdilik mümkün değildir. Ayrıca kaynaklarda Mekke anahtarları ile Kâbe anahtarının mı kastedildiği net değildir ve bu yöndeki bilgilerin de en erken 17. yüzyıl kaynaklarında yer almaya başladığı görülmektedir. 18. yüzyıl kaynaklarında ise konu biraz daha ayrıntılı ele alınmaya başlanmıştır. Mesela Hasan Esirî,

⁶¹ Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 315; Abdülmecit Şentürk, *Kaynaklar Işığında Mukaddes Emânetlerin Tarihi*, s. 28.

⁶² İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, s. 176, 179-180. "15 Cemaziyelahir Pazar günü sultanın huzuruna Mekke emiri Berekât'ın oğlu geldi. Mısır'ı zaptettiği için sultanı tebrike gelmişti. Kıymetli hediyeler getirmişti" (s. 176).

⁶³ Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 2016, s. 241.

⁶⁴ Abdulgaffar Kırımı, *Umdetü'l-Ahbâr*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Kısım, nr. 2331, vr. (eski) 22b (yeni) 224b. Kırımı, Mısır'ın Yavuz Sultan Selim tarafından fethini Süheylî'nin *Târih-i Mısır-i Cedîd* adlı eserinden özetlediğini kaydeder (vr. (eski) 222a (yeni) 224a). 18. Yüzyılda Topkapı Sarayı'ndaki bazı mukaddes emanetlerin listesinin kaydedildiği bir arşiv kaydında da, "Yeşil atlas kise derûnunda mahfuz Ravz-i Mutahhara'nın kilidi" yazar (TSMA.d, nr. 2814, vr. 6a). Bu kayıt Kırımı'nın Medine'nin anahtarının da teslim edildiği yönündeki bilgilerini teyit eder.

⁶⁵ *Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi*, IX, 370. Evliya, burada Mekke'nin anahtarlarını şerifin bizzat Kahire'ye getirdiği yazmakla yanılmıştır. Âlem Seyyahi, Mekke anahtarlarının teslim edilmesiyle birlikte Yavuz Sultan Selim'in de "hâdimü'l-Haremeyni'-ş-şerifeyn" olduğunu ve hutbenin de bu şekilde olduğunu belirtir ve böylece bu meselenin neden önemli olduğunu izah eder.

Mekke şerifinin Yavuz Sultan Selim’e Kâbe ile Medine anahtarlarını teslimine dair şu bilgileri verir: “*Ve dokuz yüz yigirmi ikide Sultân Selîm Hân aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân hazretleri Mısır’a varup feth itdikde ve Şerîf Berekât oğlu Şerîf Ebû Nemî ile mübârek-bâda Mısır’a varup Sultân Selîm Hân hazretlerine Nîl-i mübârek üzerinde Rûze’de mülâkât idüp beyt-i şerîfin miftâhların getirüp teslim idüp ve recâ eyledi ki oğlu Ebû Nemî ke-mâ-kân Haremeyn-i şerîfeynin ve âmme-i hudûd-ı Şâm’ın ve hudûd-ı Şâm’dan hudûd-ı Yemen’e varınca olan Aktâr-ı Hicâziyye’nin emâretini tefvîz eyleye ve Sultân Selîm dahi mukaddemâ bunların hüsn-i hâllerin istimâ itmekle ikrâm idüp ve recâların kabûl idüp ve birbirlerine kılıçlar ver hil’atler ihsân idüp Mekke’ye gönderdi.*”⁶⁶

Osmanlı müellifleri konuya dair kendi devirlerinde bir sıkıntı veya gelişme olmuşsa bilgi vermeyi tercih etmişlerdir. Mesela Selanikî, III. Mehmed’in cülusunu tebrik etmek üzere Mekke şerifinin Kâbe ve Hz. Peygamber’in kabrinin örtülerini, mahmille birlikte gönderdiğini ve bu münasebetle İstanbul’da büyük törenlerin icra edildiğini, buna mukabil mahmille bu kadar tazim ve hürmet edilmesine muhalefet edenlerin de çıktığını kaydeder ve bu vesileyle Ebu Nüme’ın Yavuz Sultan Selim’e verilmek üzere Mısır’a Kâbe ile Hz. Peygamber’in kabrinin örtülerini getirdiğini yazar.⁶⁷

İstanbul’a IV. Murad zamanında da Kâbe anahtarı getirildi. Konuyla ilgili Teşrifatçıbaşı Ali, “Beyân-ı Hakikat-i Miftâh” başlığı altında şu bilgileri verir: “*Sultân Murâd-ı merhûm Bağdad’a gitmezden mukaddem şerîf-i Mekke-i mükerreme bir gice rû’yâsında müşâhede ider ki sultân-ı enbiyâ sallallahu te’âlâ aleyhi vesellem çihârîyâr-ı güzîn rıdvânü’llâhu te’âlâ aleyhim ecma’în ile mütemessil? Olup, ‘Bu miftâh-ı Kâbe’yi sultân-ı zamâna gönder. Sefere bile götür. Ba’dehû Acem feth olduktan sonra yanlarında hıfz olunup bir yere asker göndermek iktizâ eyledikde sulehâdan bir kimesneye teslim olunup bile götürüle’ diyü işâret-i alîyye-i nebeviyye sudûr itmekle Menufi nâm bir kimesne ile şerîf dahi mezkûr miftâhı Sultân Murâd-ı merhûma gönderirler. Acem seferine bile götürmüşler.*

⁶⁶ Göker İnan (haz.), *Hasan Esîrî’nin Mi’yârü’l-düvel ve Misbârü’l-Milel İsimli Tarih ve Coğrafya Eseri (İnceleme-Transkripsiyon)*, Doktora Tezi, İstanbul 2017, s. 1594. Esîrî, eserinin başka yerinde konuyla ilgili daha muhtasar bilgiler verir ve sehven Kâbe ile Medine anahtarlarını Mekke şerifinin bizzat kendisinin getirdiğini yazar (s. 1337).

⁶⁷ Selânîkî, *Tarih-i Selânîkî (1003-1008/1595-1600)*, II, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999, s. 682-684.

Ba'dehû has oda hazînesine konulmuş. Tahrîr-i hazîne de zuhûr itmeğin defterdâr efendi 'Bu miftâh-ı şerîf dülbend ağalarının hıfzında hırka-i şerîf yanında ma'an olmak münâsibtir' demiş. Hâlâ bir zerduht kîse içinde ki bin kırk üç târîhinde yapılmıştır, mahfûz idi. Bu miftâh ol miftâhdır ki zikr olundu."⁶⁸

IV. Murad'a gönderilen anahtar ne zaman ve nasıl olduğuna dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte, kaynaklardaki bilgilere istinaden İstanbul'a ilk olarak Mısır seferinde, ikinci olarak da IV. Murad zamanında olmak üzere en azından iki defa Kâbe anahtarı gönderildiğini ve İstanbul'a getirilen bu anahtarların mukaddes emanetler arasına konulduğunu söylemek mümkündür. Bu anahtar sonraki bir dönemde Edirne'ye götürülmüş ve burada kalmıştır. Yine her nasıl oldu ise Edirne'de Ragi Doyranzâde'nin(?) eline geçmiş, sonra da önce Nurullah Paşa, ondan da sırasıyla Musul Valisi Esad Paşa'ya, Edirne ricalinden dergâh-ı âlî kapıcıbaşlarından Mustafa Bey'in babası Hüseyin Ağa'ya intikal etmiştir. Anahtarın selamlık kısmı ise Konya Valisi Osman Nuri Paşa tarafından satın alınmıştır. Nuri Paşa'nın evinin tamiri esnasında anahtar evin üst katında bir odanın yüksekçe bir kısmında sandık içinde bulunmuştur. Sandık açıldığında içinde anahtar ile birlikte Mekke şerifinin IV. Murad'a gönderdiği nâmenin de burada bulunduğu görülmüştür. Bunun üzerine anahtar Asakir-i Hassa ve Nizamiye-i Şahane Seraskeri Said Paşa'ya getirilmiş, o da emanetleri 1847 yılında Sultan Abdülmecid'e takdim etmiştir. Anahtarın uzun sayılacak bir süreden sonra tekrar ait olduğu yere yani Topkapı Sarayı'na getirilmesi üzerine bu Sultan Abdülmecid'in hilafetinin makbuliyetine bir işaret olarak telakki edilmiştir.⁶⁹

Yavuz Sultan Selim ve IV. Murad devrinde başka zamanlarda da İstanbul'a Kâbe anahtarlarının gönderildiği anlaşılmaktadır. Zira 18. yüzyılda

⁶⁸ *Vekayi'name (Vekayi-i Bec)*, s. 45. Bugüne kadar konuyla ilgili yapılan çalışmalarda yukarıda naklettığımız bilginin kaynağı olarak Silahdar Mehmed Ağa gösterilmiştir fakat Silahdar, bu bilgileri neredeyse hiç değiştirmeden Teşrifatçıbaşı Ali'nin eserinden aynen kendi tarihine aktarmıştır (*Silahdar Târîhi*, s. 804-805).

⁶⁹ TSMA, nr. E 854/79 (yeni numarası), 7969 (eski numarası). Mukaddes emanetlerin listesini havi bir defterde de konuyla ilgili olarak şu kayıt düşülmüştür: "Mekke-i mükerreme şerefallhu te'âlâ ilâ yevmü'l-âhirenin miftâh-ı şerifi Edrene cânibinde bir konakda zuhur edüp serasker devletlü Said Paşa hazretleri ma'rifetiyle zât-ı şahâneye takdim olunmak ve taraf-ı eşref-i hazret-i mülûkâneden bi'l-vürûd ve bâ-irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne Hırka-i daire-i aliyyesinde kaem-i şerîf dolabında mahfuz miftâh-ı şerîf. Fî Cemâziye'l-âhir sene 1263" (TSMA.d, nr. 900, vr. 2a).

Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen mukaddes emanetlerin listesinin tutulduğu bir defterde burada bulunan dört farklı Kâbe anahtarı fiziki özellikleriyle birlikte kaydedilmiştir.⁷⁰

Diğer Mukaddes Emanetler

Mukaddes emanetlerin İstanbul'a nakli hususunda ilk bilgiyi Yavuz Sultan Selim devri müelliflerinden Silahşor verir. Silahşor'un verdiği bilgi bugüne kadar yapılan çalışmalarda maalesef ihmal edilmesine rağmen oldukça önemlidir. Zira tek kelimelik bu bilgi özellikle Evliya Çelebi'nin konuyla ilgili yazdıklarını teyit etmektedir. Silahşor şöyle yazar: “*Bir gün Şâh-ı cihân Kapudan'a emr edip Mısır tecemmülâtın ve teberrüklerin bir nice gün keşîtlere yükletip tamâm olıcak Kapudanâ icâzat olup, girip dest-bûs-i Şâh-ı Rûm kılıp, taşra gelip vezîrlere vedâ' kılıp, gemisine erip, binip azm-i Sikenderiyye kılıp gittiler.*”⁷¹

Silahşor'un verdiği bilgiler dönemin diğer kaynaklarıyla da büyük oranda örtüşür. Nitekim Yavuz, 2 Haziran 1517'de yanında devlet ricali olduğu hâlde İskenderiye'ye geldi ve burada 6 Haziran'a kadar kaldı. Bu süre zarfında şehirdeki önemli dini makamları ve yerleri ziyaret etti. Bu arada İstanbul'a sürülmesini istediği Mısır ileri gelenlerini İbrahim Bey'e teslim etti. Ayrıca Kaptanıderya Cafer Bey, 29 Haziran'da Kahire'ye gelerek padişah'tan donanmanın İstanbul'a dönmesi için izin aldı. Yine bu manada donanma ile gönderilecek değerli eşya ve elde edilen ganimet İskenderiye'ye nakledildi. Nakledilenler arasında Halife Mütevekkil ile Memlûklü birçok sanatkâr ve âlim de vardı. Değerli eşyalar ve önemli kişilerle dolu olan Osmanlı donanması nihayet 15 Temmuz 1517'de İskenderiye'den ayrıldı. Buna mukabil Silahşor haricindeki diğer kaynaklar mukaddes emanetlerin nakli konusunda suskundur. Mukaddes emanetlerin Yavuz Sultan Selim devrinde

⁷⁰ TSMA.d, nr. 2814, vr. 7a. 1850 yılına ait bir müfredat defterinde 6 adet Kâbe anahtarı kaydedilmiştir. Bunların özellikleri de şöyle açıklanmıştır: “Kâbe-i şerifin zerâfşânlı bulad kilid ve kisesi aded 3; def'a Kâbe-i şerifin sim kilidi adet 3 (TSMA.d, nr. 893, vr. 2b). IV. Mehmed devrinde hazırlanan bir müfredat defterinde ise yalnızca bir adet Kâbe anahtarı kaydedilmiştir (TSMA.d, nr. 8, s. 18).

⁷¹ Selâhattin Tansel, “Silâhşor'un Feth-nâme-i Diyâr-ı Arab Adlı Eseri”, *Tarih Vesikaları*, 2/18 (Ocak 1958), s. 453.

İstanbul'a getirildiğine dair ayrıntılı bilgiler ise sonraki yüzyıllarda kaleme alınan eserlerde ortaya çıkar.

Mukaddes emanetlerin intikaline dair en ayrıntılı bilgileri ise Evliya Çelebi verir. İskenderiye'nin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra Sultan Gavri'nin şayet yenilirse kaçırılmak üzere limanda beklettiği sandıklar içinde ele geçirilen değerli eşyalar arasında mukaddes emanetlerin de bulunduğu ileri sürer ve şu bilgileri verir: *"Ve bir esed tasvîrlî nasrun minellâh hath kırmızı alem dahi İskenderiyye hazînesinden çıkdı. Ve bir cevâhir ile musanna' bir sandûka içre Hazret-i Risâlet[ın] Uhud gazâsında şehîd olan dendân-ı şerîfi ve bir dutam mübârek lihye-i şerîfi kulları ve çeşm-i nergislerinin sürmedânı ve mîldânı ve bir kut'a içi zıfîli hasırdan âbdest ibrîği ve bir zıbru ağacından tesbîhi ve bir kut'a çimşîrden na'ln-ı şerîfi ve bir hezârân alaca asâsı ve pâypûş-ı şerîfi ve iki kut'a hurka-i şerîfi, biri hûrmâ lîfi saruya mâ'il ve biri beyâz kutnî sûzenî cillâyî hil'at ve bir eğer ve bir kara kılıc ve bir deve yüğü kuşak ve bir deve yüğü ridâ ve bir deve yüğü destâr-ı şerîf ve bir beyâz sûzenî arakıyye. Bunlar cümle kat-ender-kat zender-zer zerdûz boğçalar içinde mahfûz olup üzerlerinde "Hâzâ muhallefâtu Resûlillâh"⁷² deyü tahrîr edüp cümlesine Selîm Hân yüzün gözün süürüp "Şefâ'at yâ Resûlullâh" deyüp bizzât kendiler mühr ururlar. Andan bizzât Hazret-i Yûsufun destâr-ı şerîflerin teberriken mübârek başlarına geyüp yine sandûka-i mücevheri içre hıfz ederler.⁷³ Ve yine Hazret-i Yûsufun bir bıçağı ve Sicin'de hapis iken vakt-i salâtı bilmek için yaptığı sâ'at ve bisâtları görüp sandûkasında mühr ururlar. Sonra Yûsufî destâra göre destâr sarup zamân-ı hilâfetlerinde Yûsufî sarığe gezerlerdi. Sonra Selîmî destâr îcâd etdiler. Anniçün Selîmî derler. Zîrâ Ebü'l-feth ve babası Bâyezîd-i Velî mollâ örfü geyerlerdi. Kendiler Yûsufî ve Selîmî geyerlerdi. Ammâ bu hazîne-i İskenderiyye'de kallâvî sarık buldular. Meğer Sultân Kalavân'dan kalmak ile kallâvî derler imiş. Ve Çaryâr-ı Güzîn'in kılıçları..."⁷⁴*

⁷² Evliya Çelebi'nin bu kaydının çok benzerine 22 Nisan 1877 tarihli bir müfredat defterinde rastlamak oldukça sevindiricidir. "Derûn-ı sandukada mahfuz bulunan muhallefât-ı şerîfenin mikdârı" (TSMA.d, nr. 4645, vr. 1b).

⁷³ Evliya Çelebi, eserinin başka yerlerinde de Hz. Yusuf'un destârının Gavri'nin hazinesinden alındığını yazar (*Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi*, I, 107). Hz. Yusuf'un amâme-i şerîfine dair 1715 tarihli bir kayıta şunlar yazar: "Selâtîn-i a'zâm hazerâtlarının cülûs-ı hümayûnlarında giydikleri Hazret-i Yusuf aleyhisselâmın imâme-i şerîfeleri bâ-fermân-ı hümayûn silahdar ağa kullarına teslim olunmuşdur. İmâme-i şerîfe olur. Adet 1." (TSMA.d, nr. 2358/1, vr. 2a). Yine 18. Yüzyıla ait bir kayıt için bk. TSMA.d, nr. 2814, vr. 6a.

⁷⁴ *Evliyâ Çelebi Seyathatnâmesi*, X, 73.

İstanbul'a getirilen mukaddes emanetlere dair ilk listeyi ve bunlarla ilgili oluşan inanışlara dair bilgileri Mustafa Safî verir. Safî'nin bilgi verdiği emanetlerden bazıları da halifelere ve bazı sahabeye ait olan kılıçlardır. Bu doğrultuda Hass Oda'daki Hz. Ebu Bekir'in kılıç ve seccadesi, Hz. Ömer'in kılıcı, Hz. Osman'ın kılıcı, Muaz bin Cebel, Zübeyr bin Avvam, Halid bin Velid, Ammar bin Yasir, Şurahbil bin Hasene ve Ebu Talha bin el-Halid'in kılıçlarını kaydeder.⁷⁵ Bunların yanında Harem Dairesi'ndeki tahtın yanında da Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'in birer kılıcı başta olmak üzere diğer bazı sahabenin de eşyalarının muhafaza edildiğini belirtir.⁷⁶

19. yüzyıl müellifleri de mukaddes emanetlerin Yavuz Sultan Selim devrinde İstanbul'a getirildiği yazarlar. Mesela Ahmed Cevdet Paşa şunları kaydeder: **“Ve şîâr-ı hilâfet olan teberrükât-ı seniyye-i Nebeviyye'yi merkez-i saltanat-ı İslâmiyye olan İstanbul'a getirdi.”**⁷⁷ Mustafa Nuri Paşa da benzeri şeyleri yazar.⁷⁸ II. Abdülhamid devrinde Mısır'da görevlendirilen Gazi Ahmed Muhtar Paşa da⁷⁹ mukaddes emanetlere dair Kahire'den gönderdiği bir raporda şu bilgileri verir⁸⁰: *“Hidiv Paşa kullarının ikamet eylediği Abidin Kasrı'nda mevcûd bulunan ba'zı metrukât-ı seniyye-i hazret-i seyyidü'l-kâinâtın cenâb-ı imâm Hüseyin radiallahu anhun re's-i sa'âdetinin medfûn olduğu câmi'-i*

⁷⁵ 1789-1790 tarihli bir arşiv kaydında kılıçların sayısı şöyle verilir: Hz. Davud'a ait 1, Hz. Ebubekir'e ait 1, Hz. Ömer'e ait 1, Ömer b. Hattab 1; Hz. Osman 1; Hz. Ali'ye ait 1, Halid bin Velid'e ait 3; Zübeyr b. Avvam 1; Cafer-i Tayyar'a ait 1; Ammar bin Yasir 1; Zeynel Abidin 1 (TSMA.d, nr. 9). 19. Yüzyılda mukaddes emanetlerin listesinin hazırlandığı bir defterde Hz. Peygamber'e ait 3, Hz. Davud'a ait 1, Hz. Ebubekir'e ait 1, Hz. Ömer'e ait 3, Hz. Osman'a ait 3, Hz. Ali'ye ait 1, Muaz bin Cebel, Zübeyr bin Avvam'a ait 1, Halid bin Velid'e ait 3, Ammar bin Yasir, Şurahbil bin Hasene ve Ebu Talha bin el-Halid'e ait 1, Ömer b. Yaser'e ait 1, Cafer-i Tayyar'a ait 1 olmak üzere toplam 23 kılıç sayılmıştır (TSMA.d, nr. 10712, vr. 4a). 19. Yüzyıla ait Hırka-i Şerif odasında mukaddes emanetlerin yazıldığı başka bir defterde ise Hz. Peygamber'e ait 2, Hz. Davud'a ait 1, Hz. Ebubekir'e ait 1, Hz. Ömer'e ait 3, Hz. Osman'a ait 3, Hz. Ali'ye ait 1, Muaz bin Cebel, Zübeyr bin Avvam'a ait 1, Halid bin Velid'e ait 4, Ammar bin Yasir 1, Şurahbil bin Hasene ve Ebu Talha bin el-Halid'e ait 1, Ömer b. Yaser'e ait 1, Cafer-i Tayyar'a ait 1 olmak üzere toplam 23 kılıç sayılmıştır (TSMA.d, nr. 10712, vr. 4a. Ayrıca bk. TSMA.d, nr. 900, vr. 1b-2a).

⁷⁶ İbrahim Hakkı Çuhadar, *Mustafa Safî'nin Zübdetü't-Tevârihi*, II, 224-225.

⁷⁷ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet, I. Cilt*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2018, s. 44-45.

⁷⁸ Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukuât*, I, İstanbul 1327, s. 82.

⁷⁹ Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın neden ve nasıl Mısır'da görevlendirildiğine dair bk. Rifat Uçarol, “Gazi Ahmed Muhtar Paşa”, *DİA*, XIII, 447.

⁸⁰ BOA, Y.EE, nr. 87/4.

şerîfde yapıdırılan hücre-i mahsûsaya nakl ve hıfz olunmak üzere tertîb olunmuş olan ihtifâle da‘vet olunmuş olduğundan Şubat’ın yirmi beşinci Pençsenbih günü kasr-ı mezkûre girilmiş ve evvelce eşrâf ve ulemâ ve memûrîn ve hemân kâffe-i ahaliye dahi haber virilmiş olduğundan kasr-ı mezkûr meydânda umûm ahali ve taraf-ı ulyâ meşâyihü ictimâ‘ etdiği gibi süvârî ve piyâde asâkiri hâne-i Mısriyyeden dahi lüzûmu mikdâr çıkarılmış ve emânât-ı celîle-i mezkûre evvelce müzeyyen beş aded mahfaza ve boğçaya konmuş olduğu cihetle hidiv-i müşârunileyh boğçaların birisini kucağına almış ve vuku‘ bulan taleb-i çâkerânem üzerine birisi dahi çâkerlerine virilmiş ve birinde hidiv-i müşârunileyhin birâderi Hüseyin Paşa ve diğeri de hidivîn reis-i dîvânı Sabit Paşa ve bir âharı da Mısır evkaf nâzırı almış olduğu ve kâffe-i ulemâ ve memûrîn rikâbda yürüdikleri hâlde tekbîrât ve salavât-ı şerîfe ile kasrın binek taşına indirilmiş ve hidiv paşa kulları elindeki boğçayı Mısır nakibûleşrafı Şeyh Bekir’e teslim eyleyerek kendüsü ikametgâhında kalmıştır.

Cemâ‘at-i bâkiyye ile boğçalar elimizde olduğu hâlde meşhed-i cenâb-ı İmâm Hüseyin çeyrek sa‘atlık bir mesâfeden ibâret iken meşâyaya tam üç sa‘atde varılabilmiş ve orada izzet ve nusret-i İslâmiye ve da‘vât-ı mahsûsa-i hazret-i hilâfetpenâhîleri hâl-i hazırdan sıkılmış olan kulûb-ı sâdıkânın feryâd ve iniltiyle berâber tekrâr kılınmıştır.

Mısır’da toğmuş ve büyümüş ihtiyar âdemler bile Mısır’da böyle bir cem‘iyetli izdihâma tesâdüf etmemiş olduklarını söylüyorlar. Turuk-ı aliyye dervîşâne ellerindeki bayraklarıyla alayı tezyîn etmekde idiler. Sokaklar yerli ve ecnebî zükûr ve nisâ cemâ‘atin izdihâmından adım atmakda müşkilât göriliyordu ve hele her hatve atıldıkda teceddüd eden temâşâgirân safbeste kıyâm oldukları hâlde kimi ağlar kimi savvet-i bülend ile feryâd eder idi. Okunan salavât-ı şerîfenin hâtimesi “yensurü’s-sultân ve uğurü’l-İslâm duâsıyla h3atime bulayordu. İhtifâl-i mezkûrün tesîr-i bedî‘î ile seyirciler içinde bulunan umûm bedhâhânın dahi yüreginden kanlar gitdigine hiç şübhe olunmuyordu. Bâki her hâlde emr ü fermân menlehülemlr ve’l-ihşân efendimiz hazretlerininindir. Fî selh-i Cemâziyelâhir sene 305/ fî 1 Mart sene 304 (13 Mart 1888).

“... arizaya müte‘allik ba‘zı îzâhât-ı târîhiyyedir. İş bu emânât-ı celîle ... sa‘âdetden bir parça ve bir de sürmedanlık mili ve a‘şâ-yı seniyyeden bir parça ile Hazret-i İmâm-ı Ali keremallahu veçhe radiallahu anhu efendimizin hatt-ı şerîfiyle bir Mushaf-ı şerîfden ibâret idi.

Bunların ne sûretle Mısır'da kaldığı tahkikat ve tedkikat-ı târîhiyyesine girildiğinde cennet mekân firdevs âşiyân Yavuz Sultân Selîm Hân Gazî hazretlei Mısır'ı feth edüp hilâfetle saltanatı cem' ettiği ve kendüsüne bi'at etmiş olan Şerîf Muhammed ibn Mübârek nezdindeki emânât-ı celîleyi hazret-i pâdişâha gönderdiği sırada bunlar da berâberinde imiş. Emân-et-i celîlenin kısm-ı a'zamı Dersa'âdet'e nakl buyurulmuş ve bunların da teberrüken Mısır'da alikonması fermân buyurulmuş. Ol vakt iş bu emânât-ı celîle darü's-sa'âde ağalarına muzavvez olan Mısır evkaf-ı nezâreti dairesi ittihâz olunan Sultan Gavri Câmî'i'nde olarak Sa'id Şerîf'in valiligi zamânına kadar gelmiş ve o sırada Sultân Gavri Câmî'i'nin müşerref-i harâb olmasına mebni darü's-sa'âde ağalığından vekâleten idâre-i umûr-ı Mısriyye eden Zünnun Ağa bu emânetleri kendi ikametgâhına kaldırmış, fırsat add eden Said Paşa emânetleri vaz'-ı yed ederek Mısır Kal'ası'ndaki hükümet konağına nakl ettirmiş ve sonra hükümetin şehre inmesine mebni emân-et-i celîle-i mezkûre maliye ve evkaf nezaretlerinde köşe-i nisyân ve ihmâlde turur iken vuku' bulan ihtâr üzerine câmî'-i meşhed-i hazret-i İmam-ı Hüseyi'nde mahsûsan bir yer yapıldırılmış ve oraya nakl etdirilerek revât-ı resmiyede bulunmakdan kurtarılmıştır."

Mukaddes emanetlerin, Mısır'ın fethinden sonra da tedricen Topkapı Sarayı'na intikal ettiği anlaşılmaktadır. Bu hususta önemli bilgiler veren Seyyid Lokman, III. Murad'ın cülusunda Hz. Peygamber'e ait olan bir kılıcın nasıl padişaha sunulmak üzere İstanbul'a gönderildiğini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Müellifin anlatımına göre hadise şu şekilde cereyan etmiştir: *"Cülûs-ı hümayûn esnâsında ki meşâyihden bayrâmiyye silsilesinde seccâde-nişîn olan Hallâc-zâde dimek ile meşhûr mağfûrun-leh Şeyh Muslahaddîn aleyhi'r-rehmetü âlem-i rü'yâda Peygâmbere-i âhiri'z-zemân Muhammed Mustafâ aleyhi's-selâm hazretleriniün bir kabza mübârek kılıçları bir kuyuya düşmüş görüp Sultân Murâd Hân-ı kâm-rân ebbedallâhü ve edâmehû ilâ-inkırâzı'z-zemân Hazret-i Resûl aleyhi's-selâm un fermânlarıyla ol şemşîr-i cihângîri çıkardup jenki küdürret-den pâk idükleri hâce-i kâm-yâb kıbelinden südde-i seniyyelerine ma'rûz kılıp ol münâsebet ile cülûs-ı sa'âdet-me'nûslarına şemşîr-i İslâm târîh dimişlerdi. İttifâk, ta'bîri aynıyla çıkup Hazret-i Risâlet-penâh sallallâhü aleyhi ve sellem hazretleri Uhud gazâsında kuşandukları hüsam-ı ejder-femi ki Ömer ibnü'l-Hattâb radiyallâhü anh hazretlerine bağışlayup ba'dehû hulefâ'-i Benî Ümmiyye ve anlardan hulefâ'-i Abbâsiyye hazânesine intikâl idüp ve bakiyye-i Abbâsiyye Mısır'a varduk-*

larında Sultân Ebû Tâhir Baybars el-Bundukdârî ol devlete fâ'iz olup ve yeden-bi-yedin kimden kime vâsıl olduğın hucec-ü şevâhid ile ketb ü sübût bulduğu üzere bu tomara derc idüriüp evlâdından Süleymân nâm kimsenün zabtında iken mezbûr Süleymân'un kabzında olmadın vâkı'asında kable'l-cülûs Hazret-i Risâlet aleyhi's-selâm ve't-tahiyye cânib-i aliyyelerinde, "Sultân Murâd Hân'a ilel" diyü işâret-i aliyye vâkı' olup ve mezkûr Süleymân'un dîde-i bahtı bî-dâr olıcak mütefekkir kalup nâ-gâh cülûs-ı hümayûn müjdesi ol diyâra vusûl bulup ayruk sabr itmeyüp der-i devlete müteveccih olup mâh-ı mezbûrun evâhirinde vezîria'zam hazretlerine buluşup ve i'lâm-ı hâl idüp tahkik ve tedkik buldukdan sonra mübârek bayram gicesinde ol tuhfe-i mustağviyye ve emânet-i nebeviyye-i alâ-sâhibiha's-selâmu ve't-tahiyye hazret-i hilâfet-penâhi ve zıll-i ilâhî cenâbına irsâl ve teslîm kılınup mûcib-sürûr-i tâze ve sebeb-i hubûr-ı bî-endâze olmağla bi-tevfkıllâh işâret-i aliyye-i nebeviyyeden a'ta'l-kavs bârîhâ temsîli yerin bulup bu tığ-i âb-dârun ahhâr-ı mehâbet-âsârı sem'-i a'dâ-yı nâ-bekâra ok ve tûfeng sehminden ziyâde te'sîr idüp ve meşâyih-i izâmun vâkı'aları netîceleri zuhûr bulup selâtîn-kâmübîn mâ-beynlerinde bâ'is-i tefâhur-ı küllî oldı. Ve hıdmeti mukâbelesinde mezkûr Süleymân ze'âmete kâbil iken inâyet-i aliyye-i hâkânîden Cebele sancağı virilüp dahi niçe dürlü in'âm ü ihsân ile behremend eylediler."⁸¹ Seyyid Lokman, *Şehinşâh-nâme* adlı Farsça eserinde ise buna dair iki minyatüre yer vermiştir.⁸²

III. Murad devrinde İstanbul'a getirildiği tahmin bir diğer emanet de Hz. Yakub'a ait olduğu düşünülen koldur. Hz. Yakub'un kolu daha önce 1453'te İstanbul'un fethinde Osmanlıların eline geçmesine rağmen daha sonra II. Bayezid devrinde Cem Sultan'ı rehin tutmaları karşılığında Rodos şövalyelerine gönderilmiştir. Rodos'un Kanuni Sultan Süleyman zamanında kuşatılması üzerine kol bu kez Kıbrıs Adası'na kaçırılmıştır. Kıbrıs'ın 1571 yılındaki fethinden sonra ise Hz. Yakub'a ait kol en azından 1585 yılına kadar burada kalmıştır. 1585 yılında ise adadaki bazı vakıf mallarını satmakla görevlendirilen Ahmed Çavuş'un dikkatini çekmiş ve Çavuş, kola dair İstanbul'a bir rapor göndermiştir. Raporda adada gümüş kaplı bir adam kolunun bulunduğunu, bunun daha önce İstanbul'da oranın fethinden sonra da Rodos'da muhafaza edilmeye başlandığını, Rodos'un fethi üzerine de Kıbrıs'a

⁸¹ Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih (Tomar-ı Neseb-nâme-i Hümayûn)*, Türk-İslam Eserleri Müzesi, nr. 1973, vr. 90b.

⁸² İstanbul Üniversitesi, FY, nr. 1404, vr. 24a, 25a. I. Ahmed devri müelliflerinden Mustafa Sâfi de Hz. Peygamber'in kılıcı hakkında önemli bilgileri verir (İbrahim Hakkı Çuhadar (haz.), *Mustafa Safi'nin Zübdetü't-Tevârihi*, II, Ankara 2003, s. 223).

getirildiğini; gayrimüslimlerin bu kola büyük bir hürmet gösterdiklerini, hatta bazılarının bu kol için 20 bin filori dahi vermeyi teklif ettiklerini ve şimdi Lefkoşa'da emanete teslim edildiğini bildirmiştir. Bu rapor dönemin hükümdarı III. Murad'ın dikkatini çekmiş ve bizzat Sultan, Kıbrıs beylerbeyine ferman gönderilmesini emretmiştir. Bunun üzerine beylerbeyine hitaben gönderilen fermanda *"vardukda bu bâbda gereği gibi mukayyed olup zikr olunan âdem kolunu getürdüp göresin. Mücevher midir nicedir? Filvâkı' ol bahâya alurlar mı ve daha ziyâde bahâ eder mi? Tamâm basîret üzere olup ve cevherli ise taşları ne makule taşdır ve asl-ı meyyid ne makule kimesnedir dirler? Bu kadar ri'âyetlerine sebep nedir? Mufassal yazup südde-i sa'âdetime gönderesin."* denilmiştir.⁸³ Bu fermanın sonradan hareketi geçildiği kesindir. Zira Hz. Yakub'a ait kol bugün Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilmektedir; fakat kolun ne zaman getirildiğine dair şimdiye kadar başka bir belge tespit edilmediğinden kesin hüküm vermek mümkün değildir. Şimdiki tahminler bunun III. Murad devrinde olduğu yönündedir.

Mukaddes emanetlerin III. Murad devrinde İstanbul'a getirilmesinde bu sultanın emanetlere özel ilgisinin de etkisi olmalıdır. Zira şeyhi Şücaaddin Efendi'ye yazdığı mektuplarında bu emanetlere olan ilgisini zaman zaman dile getirmiştir.⁸⁴

Mukaddes emanetlerin bir kısmı ise I. Ahmed devrinde İstanbul'a getirildi. Bu konuda en ayrıntılı bilgileri Mustafa Sâfi verir. Sâfi, I. Ahmed devrinde Mekke ve Medine'de yapılan tamirler münasebetiyle eskiye dair bilgiler nakleder. Ve daha Kanunî Sultan Süleyman devrinde Kâbe'nin oluklarının tamir edildiğini; önceki dönemde yapılan oluğun I. Ahmed devrinde İstanbul'a getirilerek Hazine-i Âmire'ye konulduğunu yazar. Müellif, başka "teberrukat-ı

⁸³ BOA, Mühimme Defteri, nr. 58, s. 290, hk. 741. Bu fermana ilk defa Kemal Çığ dikkat çekmiştir ("Hazreti Yahya'nın Eli", *Topkapı Sarayı ve Türk-İslam Sanatları*, İstanbul 2011, s. 55-57). Çığ, fermana 17 N 993/12 Eylül 1585 tarihini vermiştir. Buna mukabil fermanda herhangi bir tarih yoktur. Çığ bunu önceki hükümlere bakarak tahminen vermiş olmalıdır; ama önceki hükümlerin tarihleri de sıralı değildir. Bu nedenle fermanın 993 Ramazan'ında kaleme alındığı kesin olmakla birlikte hangi günde yazıldığı belli değildir.

⁸⁴ Buna dair misaller için bk. Özgen Felek (haz.), *Kitabü'l-Menâmât Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, İstanbul 2014, s. 74 (106. Vakıa), s. 274 (1360. Vakıa).

nefise”nin de bu vesileyle İstanbul’a getirildiğini anlatır. Ayrıca bunların karşılanması esnasında Üsküdar’da ve Topkapı Sarayı’nda törenlerle nasıl karşılandığını anlatır. Yine bu hususta eski Kâbe oluğunun bir kısmından I. Ahmed’e asa yapıldığını da kaydeder. Sâfi, mukaddes emanetler münasebetiyle Has Oda hizmetkârlarından Murtaza’nın da bir rüyasına yer verir.⁸⁵

Mustafa Sâfi, Hz. Peygamber’e ait yayın da Sultan I. Ahmed devrinde Topkapı Sarayı’na getirildiğini ima eder. Ayrıca yine bu devirde bizzat sultanın emri ile Hz. Peygamber’in kılıcına bir kılıf yapıldığını ve kılıfın üzerindeki beyitlerin de kendisine ait olduğunu yazar.⁸⁶

I. Ahmed devrinde İstanbul’a getirildiği rivayet edilen bir diğer mukaddes emanet de Hz. Peygamber’den Veysel Karanî’ye intikal eden hırkadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Hırka-ı Şerif’in bizzat I. Ahmed’in talebi üzerine İstanbul’a getirildiği yazılmıştır.⁸⁷ Buna mukabil mukaddes emanetlerle ilgili 18. yüzyılda hazırlanan bir arşiv kaydında “Beyaz Hırka-i Şerif’in” Yemişçi Hasan Paşa’nın muhalefatından Topkapı Sarayı’na alındığı yazılıdır.⁸⁸ Arşiv kaydındaki bu bilgiyi takip etmek şimdilik mümkün olmamıştır. Sonraki dönemlerde yeni belgelerin bulunması hâlinde 16 Ekim 1603’t e Süt-lüce’deki yalısında öldürülen Yemişçi Hasan Paşa’nın Hırka-i Şerif ile ne gibi bağlantısının olduğu ortaya çıkaracaktır ümidindeyiz.

⁸⁵ İbrahim Hakkı Çuhadar, *Mustafa Safi’nin Zübdetü’l-Tevârihi*, II, 208, 218-219, 225. Hezarfen Hüseyin Efendi, Has Oda’yı buradaki “eşyâ-yı Müteberrike”yi Mustafa Sâfi’den özetleyerek anlatır (*Telhisü’l-Beyân fî Kavânin-i Âl-i Osmân*, s. 60-61). Nâimâ da Sâfi’nin verdiği bilgileri özet olarak nakleder (*Târih*, II, 398-399).

⁸⁶ “*Ve biri dahî ol hazret-i nübüvvet-makam ve risâlet-hutâm cenâb-ı âmerinin kavv-i müntehâ ve kemân-ı ba’îdî’l-mermâlandır ki ol dahî kâbiren ‘an kâbirin pâdişâh-ı Cem-câh hazretlerine vâsıl oldukda kemâl-i ta’zîm ü tebcîl ve levâzım-ı tevkîrini tevfir u tekmîl idüb, sîm-i hândan ana bir gılâf-ı fâikül-eslâfî ve’l-ahlâf idirüb, bu husûsa bir ‘alâmet ve bu mazmuna delâlet içün ol zarf-ı zarîf-i mübârekül-harf üzere kazılmağa münâsib bir nazm olmak bâbında emr u işaret olunduğunda râkımül-hurîf fakir irticalen bu bir kaç beyt-i mesnevî-i nazm idüb, hıdmet-i ‘aliyye-i pâdişâhiye irsal itmiş idim. Ve lâkin makbûl-i hazretleri olub, mahalline ketb olundu mı bilmez iken yakînen ‘ilim hasıl oldu ki kusûr u noksanı ile karîn-i kabulleri olub, ol kemân-ı kâbe kavv-seyn-nişânın gılâf-ı sîmîni üzre hatt-ı hob ve sevâd-ı merğûb ile yazılmış ve kalem-i kabul ve istihsânile üzerine kazılmış...*” (İbrahim Hakkı Çuhadar, *Mustafa Safi’nin Zübdetü’l-Tevârihi*, II, 223-224).

⁸⁷ Nurhan Atasoy, “Hırka-i Saâdet”, s. 377.

⁸⁸ TSMA.d, nr. 2814, vr. 6a.

Sonraki dönemlerde Topkapı Sarayı'na intikal eden bir diğer mukaddes emanet de Hz. İbrahim ve Hz. Nuh'a ait olduğu kabul edilen tenceredir. Tencerenin üzerindeki kayda göre bu emanet 1058 (1648-1649) yılında İstanbul'a getirilmiştir.⁸⁹

Mukaddes emanetlerin imparatorluğun farklı bölgelerine dağıldığına ve zamanla önemli bir kısmının Topkapı Sarayı'nda toplandığına dair Kırım Giray ailesine mensup Mehmed Giray'ın yazdıkları da mühimdir. Mehmed Giray, II. Mustafa'nın 1695'teki birinci Avusturya seferine çıkmak için hazırlık yaptığı günlerde, padişaha kendisinde bulunan Hz. Peygamber'e ait bir mührü takdim etmiş; beş günlük incelemeden sonra teşrifat defterlerinde mührün sureti bulunmuş, bunun üzerine Mehmed Giray'a 72 eşrefi altın verilmiştir.⁹⁰ Bugün Saray'da muhafaza edilen Hz. Peygamber'e ait mührün Mehmed Giray'dan intikal eden mühür olduğunu söylemek mümkündür.

Kırım hanzâdelerinden Topkapı Sarayı'na intikal eden bir diğer Emânet-i Mukaddese de Hz. Fatıma'ya ait olduğu iddia edilen ve hanzâdelerden Fatıma Sultan'ın terekasinden saraya alınan hırkadır.⁹¹ Bunun yanında Saray'da Hz. Fatma'ya ait olduğunu düşünülen bir sandık bulunmaktadır. 1646 yılına ait bir kayda göre bu sandığın içinde bir adet tespih, bir adet burde, bir adet takke ve donluk mevcuttu.⁹² 19. yüzyıla ait bir müfredat defterinde ise Hz. Fatıma'ya ait bir de seccade kaydedilmiştir.⁹³

18. yüzyılda bazı devlet adamlarının muhalledatlarında bulunan lihye-i şerifler de Topkapı Sarayı'na alındı. 1204/1789-1790 yılında hazırlanan bir listede şu bilgiler verilir: “*Sagır çiftkârî sanduk derûnunda diba boğçalar içinde billur zarf derûnunda lihye-i şerîf aded 1 (Harem-i Hümayûn'dan gelmiştir, [fi] Ramazan sene 1152); alaca yemeniye bağlı hindkârî kutu içinde yazılı yeşil dülbende sarılı siyah destmal içinde sim zarf derûnunda açıkda lihye-i şerîf aded 1 (Harem-i*

⁸⁹ Nebi Bozkurt, “Mukaddes Emanetler”, s. 110. 18. Yüzyıla ait bir arşiv kaydında da mukaddes emanetler arasında Hz. İbrahim'e ait mermer kazan kaydedilmiştir (TSMA.d, nr. 2814, vr. 6a).

⁹⁰ Uğur Demir (haz.), *Târih-i Mehmed Giray*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 72-73.

⁹¹ Nebi Bozkurt, “Mukaddes Emanetler”, s. 110.

⁹² TSMA.d, nr. 4155, vr. 1a. Ayrıca bk. Abdülmecit Şentürk, *Kaynaklar Işığında Mukaddes Emânetlerin Tarihi*, s. 40. III. Ahmed devrinde hazırlanmış bir defterde de Hz. Fatıma'ya ait sandık kaydedilmiş fakat ayrıntı verilmemiştir (TSMA.d, nr. 2358/1, vr. 2a. Benzeri bir kayıt için bk. TSMA.d, nr. 9, vr. 6b).

⁹³ TSMA.d, nr. 10712, vr. 4b.

hümâyûndan gelmiştir [fi] Ra sene 1155. Mâbeyn-i hümâyûnda şevketlü efendimize teslim fi R sene 187; yeşil telli hatayiye bağlu alaca sarılı kırmızı kutu derûnunda hindî kutu içinde mestût lihye-i şerîf aded 1 (Harem-i hümâyûndan gelmiştir [fi] Ra sene 1155); yeşil atlas kise içinde güz hatayiye sarılı sagir örme hindkârî sepet derûnunda yeşil dülbend içinde açıkda lihye-i şerîf aded 1 (Harem-i hümâyûndan gelmiştir [fi] Ra sene 1155); sandukanın bir tarafı nâkıs sagir revfani sanduka derûnunda yeşil dülbend içinde lihye-i şerîf aded 1 (İsmail mütevellisi muhallefâtından olmak üzere Harem-i hümâyûndan gelmiştir [fi] Ra sene 1157); lihye-i mübâreke deyu yazar kırmızı darabi içinde mühürlü Hırka-i Şerîf ile getirülmek fermân-ı hümâyûn buyurulan sandık aded 1 (Harem-i hümâyûndan gelmiştir); Vâlîde Kethüdası Mehmed Paşa muhallefâtından gelme lihye-i şerîf olur sagir sandık 1 adet; Yûsuf Paşazâde Mustafa Bey hânesine ihrâkta teşrîf buyuruldukda ihdâ eylediği siyah sagir sandık içinde lihye-i şerîf aded 1; Vezîr-i a'zam Ali Paşa tarafından gelen lihye-i mübâreke olan iç kapağı aynalı beyaz varaklı sagir sandık aded 1 (Lihye-i şerîfi şevketlü efendimiz Hırka-i şerîf sandığı içinde olan lihye-i şerîf yanına vaz' buyurmuşlardır); Bin yüz elli üç Muharreminde sâhib-i devlet tarafından gelme sagir şişe derûnunda lihye-i şerîf aded 1 (Mâbeyn-i Hümâyûnda şevketlü efendimize teslim fi N sene 1190).⁹⁴

Mukaddes emanetlerden bir kadem-i şerif de 18. yüzyılda İstanbul'a getirildi. Kadem-i şerifi 17 Mayıs 1784'te Şam'dan Osmanlı başkentine getiren Mehmed Ziyad, bizzat devrin padişahı I. Abdülhamid tarafından taltif edildi. Halil Hamid Paşa, Mehmed Ziyad adına Samatya'da bir dergâh tahsis etti. Burası daha sonra Kadem-i Şerif Dergâhı olarak şöhret buldu ve Kadem-i şerif burada halka ziyarete açıldı.⁹⁵

⁹⁴ TSMA.d, nr. 9, s. 6. Ayrıca bk. Abdülmecit Şentürk, *Kaynaklar Işığında Mukaddes Emânetlerin Tarihi*, s. 42. Yine 18. Yüzyılda hazırlanan bir müfredat defterinde Veziriazam Ali Paşa'dan alınan bir adet lihye-i şerif kaydedilmiş ve bu lihye ile ilgili şu kayıt düşülmüştür: "Vezîr-i a'zam Ali Paşa tarafından gelen lihye-i mübâreke olan iç kapağı ineli beyaz varaklı sagir kıt'a sandukda aded bir. Lihye-i mübâreke şevketlü hünkârimız hazretleri hırka-i şerîf sanduğu içinde olan lihye yanına vaz' eylemişlerdir" (TSMA.d, nr. 4051, vr. 1b)

⁹⁵ Fikret Sarıcaoğlu, *Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, s. 74-75; Nusret Gedik, "Mehmed Münib Ayıntâbi ve Âsârü'l-Hikem fi Nakşi'l-Kadem Adlı Eseri", 500. Yılında *Mukaddes Emanetler*, ed. Mustafa S. Küçükbaşcı, İstanbul 2018, s. 92-107. Bir adet Kadem-i şerif resmine dair 1789-1790 tarihli bir defterde şu bilgiler verilir: "Sadr-ı a'zam Ahmed Paşa tarafından gelüp Sünnet Odası'nda şevketlü efendimizden alınan ve Edrene Kapusu'nda bir hatunun hânesinde zuhur eden resm-i kadem-i şerîf aded 1. [fi] Ra sene 1153." (TSMA.d, nr. 9, vr. 6b).

19. yüzyılda da Mukaddes emanetlerin İstanbul'a getirilmesi devam etti. Mesela 1847 yılında Tunus'ta bulunan Hz. Peygamber'e ait olduğu ileri sürülen bir kadem-i şerif hassa hazinesine verildi.⁹⁶

19. yüzyılda İstanbul'a getirilen bir diğer mukaddes emanetse Hz. Peygamber'e ait olduğu düşünülen "nitak-ı saadet"tir. 23 Ocak 1856 tarihli bir belgeye göre "nitak" Mekke Şerifi Muhammed bin Avn⁹⁷ tarafından sabık Cidde Valisi Kamil Paşa'ya hediye edilmiş, Paşa da bunun bir parçasını devrin hükümdarı Sultan Abdülmecid'e hediye etmiştir.⁹⁸

Hz. Peygamber'e ait olduğu iddia edilen bir mühür Bağdat'ta bulundu ve sonra Osmanlı başkentine getirilerek Topkapı Sarayı'na konuldu.⁹⁹ 20. yüzyılın hemen başında dahi bazı mukaddes emanetler Topkapı Sarayı'na gelmeye devam etti. Mesela 1902'de Van Seyyar Jandarma Binbaşısı Çerkes Mustafa Hüsrev Bey, elinde dedelerinden kendisine intikal eden ve Hz. Davud'a ait bir zırh ile Hz. Ebubekir'e ait bir tac bulunduğunu, bunları Hazine-i Hümayun'a sunmak istediğini bildirdi.¹⁰⁰

İstanbul'a getirilenler haricinde Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif bölgelerinde farklı ellerde muhafaza edilen mukaddes emanetler de mevcuttu. Nitekim 1885 tarihli bir arşiv belgesinde Kerküklü Şeyh Muhammed Emin Efendi'nin İzmir'e Hz. Peygamber'e ait bir seccade getirdiği ve bununla ilgili ne yapılması gerektiği sorulmaktadır.¹⁰¹ 1895 tarihli başka bir bel-

⁹⁶ TSMA.d, nr. 345, vr. 2a.

⁹⁷ Muhammed bin Avn hakkında bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükەرreme Emirleri*, Ankara 2013, s. 20-23, 28-29, 121-124.

⁹⁸ TSMA nr. E 572/78. "Sa'âdetlü efendim hazretleri. Emir-i Mekke-i Mükەرreme devletlü, siyâdetlü Şerif Muhammed Bin Avn Efendi hazretleri tarafından Cidde Valisi sâbık devletlü Kamil Paşa hazretlerine teberrüken virilüp müşârunileyh hazretlerinin Dersa'âdet'e getirmüş olduğu nitâk-ı sa'âdetin bir kut'a şerîfesinin taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhiye ihdâ olunacağı müşârunileyh tarafından bâ-tezkire iş'âr olunmuş olmasıyla hazîne-i hümayûndan müşârunileyh hazretlerinin konağına âdemler gönderilerek kut'a-i şerîfe-i mezkûrenin celbiyle sâir teber-rükât-ı celile hıfz olunan mahall-i mahsûsda hıfz olunmasını müte'allik şeref-sudûr buyurulan emr -i irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve keyfiyet müşârunileyh hazretlerine dahi bildirilmiş olmağla ol bâbda irâde efendimindir. Fî 15 Ca sene [12]72."

⁹⁹ Nebi Bozkurt, "Mukaddes Emanetler", s. 110.

¹⁰⁰ BOA, Y.PRK.ASK., nr. 185/100.

¹⁰¹ BOA, İ.DH, nr. 1295/102253, 19 N 1302/2 Temmuz 1885.

geden ise Çölemerik'te Şemaşan Ohan(?) Efendi'nin elinde Hz. Peygamber'in yazdırdığı mektuplardan birinin bulunduğunu iddia ettiği ve bunun devlet tarafından tetkik edildiği anlaşılmaktadır.¹⁰²

İslam ülkelerinin dışında da mukaddes emanetler vardı. 1866'da Hz. Muhammed'in Gassani hükümdarına yazdığı mektubun bir Fransız vatan-daşı olan François Perpenyan'da bulunduğu haber alınınca nâme-i saadet Paris'ten getirtilerek Meşihat tarafından incelenmişti. Mektup orijinal bulunmayarak konu kapatıldı. Ancak on yıl sonra aynı mesele tekrar gündeme geldi. Bu defa mektup orijinal bulundu ve Hz. Ali tarafından kaleme alınan Kadr Suresi'yle birlikte satın alındı. Ancak ödeme meselesi senelerce gündemde kaldı.¹⁰³

Mukaddes emanetlerin önemli bir kısmı ise I. Dünya Savaşı sırasında Topkapı Sarayı'na intikal etti. Medine müdafii Fahreddin Paşa, Hz. Muhammed'in türbesinde bulunan kutsal emanetler ve değerli eşyaların sayımını yaptırıp bir deftere¹⁰⁴ kaydettirerek başkalarının eline geçmemesi için 1917'de trenle asker eşliğinde İstanbul'a gönderdi.¹⁰⁵

¹⁰² BOA, Y.PRK.AZJ, nr. 42/15, 26 B 1312/23 Ocak 1895. Hz. Peygamber'e ait olduğu düşünülen nâme-i nebevîden ilk defa 1852 tarihli bir teberrukat defterinin derkenarında "Dolab derûnunda mahfûz Mukavkıs'a irsâl olunan nâme-i saâdet" kaydıyla bahsedilir (TSMA.d, nr. 900, vr. 2a; ayrıca bk. Abdülmecit Şentürk, *Kaynaklar Işığında Mukaddes Emânetlerin Tarihi*, s. 42). 1861 yılında hazırlanan bir müfredat defterinde de şu kayıt mevcuttur: "Nâme-i şerîf-i Hazret-i Nebvî, küt'a 1. Hırka-i şerîf daire-i âlisinde mahfûz" (TSMA.d, nr. 893, vr. 3a). 22 Nisan 1877 tarihli bir müfredat defterinde ise Topkapı Sarayı'nda 2 adet nâme-i şerîfin bulunduğu belirtilir ve bunlara dair şu açıklamalar yapılır: "Nâme-i sa'âdet-i cenâb-ı Risâlet-penâhî. Sene [12]69 târihinde hıfz olunmuşdur 1 adet; sene [12]76 târihinde hıfz olunmuşdur, adet ½" (TSMA.d, nr. 4645, vr. 1b). Bu kayıttan 1853 tarihinde alınan nâmeden sonra 1859 yılında da Saray'a Hz. Peygamber'e ait olduğu düşünülen yarım bir mektup alınmıştır.

¹⁰³ İshak Keskin, "Hazreti Muhammed'in Bir Mektubu- Satın Alınması Arşivcilik Bakımından Değeri", *Osmanlı Araştırmaları*, XIX (İstanbul 1999), s. 255-290.

¹⁰⁴ *Fahreddin Paşa Defteri*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, nr. Y.Y. 827. Bk. *Surre-i Hümayun*, İstanbul 2008, s. 214, 237.

¹⁰⁵ Süleyman Yatak (Beyoğlu), "Fahreddin Paşa", *DİA*, XII, 88; aynı yazar, *Medine Müdafası ve Fahreddin Paşa*, İstanbul 2019.

SONUÇ

Bu yazıda öncelikle Yavuz Sultan Selim devrinden itibaren mukaddes emanetlerin ne zaman ve nasıl İstanbul'a getirilmeye başlandıkları ele alındı. Bu minvalde daha Mercidabık zaferinden itibaren Osmanlıların bazı mukaddes emanetlere sahip olmaya başladıkları tespit edildi. Sefer sonunda Mısır'a hâkim olunmasıyla birlikte ele geçirilen emanetlerin önemli bir kısmının ise donanma ile birlikte Osmanlı başkentine gönderildiği görüldü.

Makalede mukaddes emanetlerin önemli bir parçasını oluşturan Sancak-ı Resûllerden "Ukab" adlı sancağın Mercidabık zaferinde Osmanlıların eline geçtiğini ve Yavuz komutasındaki ordunun önünde Ukab olduğu hâlde Mısır'a girdiği tespit edildi. Buna mukabil Ukab'ın İstanbul'a ne zaman götürüldüğüne dair şimdilik kesin bir hüküm vermenin mümkün olmadığı; fakat Ukab olup olmadığını tespit edemediğimiz Sancak-ı Resûl'lerden en azından birinin 1522 yılında Rodos seferine Hırka-i Saadet ve Hz. Osman'a izafe edilen Kur'an ile birlikte götürüldüğü tespit edildi. 1522'de önce İstanbul'a getirilen sonra ise Rodos seferine götürülen Sancak'ın sonra ne olduğuna dair de kaynakların sessiz kaldığı görüldü.

Çalışmada, uzun bir süre Şam'da muhafaza edilen Sancak-ı Resûl'ün sırasıyla 1593, 1594 ve 1595 Osmanlı-Avusturya savaşlarına götürüldüğü; bu Sancak'ın 1594'te önce İstanbul'a getirilip sonra cepheye nakledildiği; 1596 Haçova zaferinden sonra ise Topkapı Sarayı'na alınarak burada muhafaza edilmeye başlandığı ortaya konuldu.

Yine bu çalışmada Sancak-ı Resûl ile ilgili Avrupa kaynaklarında dilendirilen Sancak'ın Avusturyalıların eline düştüğü yönündeki rivayetin kaynağının hangi hadiseler olduğuna değinilerek, bu rivayetin esassızlığına temas edildi.

Çalışmada Hırka-i Saadet, Hz. Osman'a atfedilen Kur'an(lar) ve Kâbe anahtarı da müstakil başlıklar hâlinde ele alındı. Bunun yanında Mısır seferini hemen müteakiben İstanbul'a getirilen diğer mukaddes emanetlerin neler olabileceği üzerinde duruldu.

Makalede Mısır seferinden sonraki dönemlerde de bazı mukaddes emanetlerin İstanbul'a getirildiği ortaya konuldu ve bunların nasıl ve ne zaman Osmanlı başkentine getirildikleri tespit edilmeye çalışıldı. Bu doğrultuda

Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif bölgelerinde bulunan mukaddes emanetlerin tedricen Topkapı Sarayı'nda toplandıkları ortaya kondu. Hem kronikler hem de arşiv verileri sayesinde bu emanetlerin bir kısmının kişilerin hediyesi, bir kısmının satın alınma, bir kısmının da vefat eden kişilerin tekelerinden alınmak suretiyle Saray'a intikal ettirildiği belirlendi.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (=BOA), Y.PRK.ASK., nr. 185/100.
- BOA *Mühimme Defterleri*, nr. 39; nr. 58.
- BOA, İ.DH, nr. 1295/102253.
- BOA, Y.EE, nr. 87/4.
- BOA, Y.PRK.AZJ, nr. 42/15.
- ŞAHİN, Zafer (haz.), *72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 231-473) (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014.
- TANRIVERMİŞ, Abdullah (haz.), *72 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1002-1003) (vr. 1-230) İnceleme-Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014.
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Belgeleri, nr. E 572/78; nr. E 854/7 (yeni numarası), 7969 (eski numarası).
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri, nr. 8, 9, 345, 893, 900, 2087, 3258/1, 2814, 4051, 4155, 4645, 10712.
- YİĞİT, Osman (haz.), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 34 Numaralı Filori Defteri (Değerlendirme-Transkripsiyon)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2018.

Ana Kaynaklar

- ABDULGAFFAR KIRIMÎ, *Umdetü'l-Ahbâr*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Kısım, nr. 2331.

- AHMED CEVDET PAŞA, *Târîh-i Cevdet, I. Cilt*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2018.
- ALTIKULAÇ, Tayyar (haz.), *Hız. Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif*, İstanbul 2008.
- ATEŞ, Şuayp (haz.), *17. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Anonim Bir Tarihçe "Vekâyi-i Viyana"*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2015.
- AVCI, Necati (haz.), *Tabib Ramazan'ın "er-Risâle el-Fethiyye es-Süleymaniye"si*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1989.
- CÂFER İYÂNÎ, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs (Osmanlı-Macar Mücadelesi Tarihi, 1585-1595)*, haz. Mehmet Kirişçioglu, İstanbul 2001.
- ÇERÇİ, Faris (haz.), *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri (III. Cilt)*, Kayseri 2000.
- ÇUHADAR, İbrahim Hakkı (haz.), *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*, Cilt I-II, Ankara 2003.
- DEMİR, Uğur (haz.), *Târîh-i Mehmed Giray*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.
- DOĞAN, Mehmet (haz.), *Çerkesler Kâtibi Yusuf'un Selim-nâme'sinin Mukâyeseli Metin Tenkidî ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.
- EVLİYÂ ÇELEBİ B. DERVİŞ MEHEMMED ZİLLÎ, *Evlîyâ Çelebi Seyathatnâmesi I. Kitap*, haz. Robert Dankoff-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 2006.
- _____, *Evlîyâ Çelebi Seyathatnâmesi III. Kitap*, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 1999.
- _____, *Evlîyâ Çelebi Seyathatnâmesi IV. Kitap*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, İstanbul 2000.
- _____, *Evlîyâ Çelebi Seyathatnâmesi IX. Kitap*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, İstanbul 2005.
- _____, *Evlîyâ Çelebi Seyathatnâmesi X. Kitap*, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı-Robert Dankoff, İstanbul 2007.
- Fahreddin Paşa Defteri*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, nr. Y.Y. 827.
- FELEK, Özgen (haz.), *Kitabü'l-Menâmât Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, İstanbul 2014.

Feridun Bey Münşeat, I, İstanbul 1274.

HAYAJNEH, Eman (haz.), *İbn Zünbül'ün 'Vâkıatu Sultan Selim ve Es-Sultan Kansu el-Gavri' Adlı Eserinin Tahlil ve Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005.

HEZARFEN HÜSEYİN EFENDİ, *Telhîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân*, haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998.

İBN İYAS, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi (Bedayi'ü'z-Zühûr fî Vekayi'i'd-Duhûr)*, çev. Ramazan Şeşen, İstanbul 2016.

İNAN, Göker (haz.), *Hasan Esîrî'nin Mi'yârü'd-düvel ve Misbârü'l-Milel İsimli Tarih ve Coğrafya Eseri (İnceleme-Transkripsiyon)*, Doktora Tezi, İstanbul 2017.

KAMALOV, İlyas (ter.), *Esir Bir Rus Diplomatin Gözünden İstanbul (Pavel Artemyevîç Levaşov'un Hatıraları 1763-1771)*, İstanbul 2018.

KEMAL PAŞA-ZÂDE, *Tevârih-i Âl-i Osman*, X. Defter, haz. Şerafettin Severcan, Ankara 1996.

Mecmua, TSMK, nr. Revan 1955.

MUSTAFA NURİ PAŞA, *Netâyiciü'l-Vukuât*, I, İstanbul 1327.

NAÎMÂ MUSTAFA EFENDİ, *Târih-i Na'îmâ (Ravzatü'l-Hüseyn Fî Hulâsati Ahbârî'l-Hâfikayn)*, II, Hz. Mehmed İpşirli, Ankara 2007.

ORAL, Dikmen (haz.), *Tabîb Ramazan'ın Kitâb-ı Tevârih-i Rodos Adlı Eseri (Tahlil ve Metin)*, Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014.

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, I-II, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999.

SENEMOĞLU, Yavuz (haz.), *Haydar Çelebi Ruznâmesi*, İstanbul tarihsiz.

SESLİKAYA, Ali (haz.), *Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzîlnâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzîlnâmeleri) ve Haydar Çelebi Rûznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2014.

SEYYİD LOKMAN, İstanbul Üniversitesi, FY, nr. 1404.

_____, *Zübdetü't-Tevârih (Tomar-ı Neseb-nâme-i Hümayûn)*, Türk-İslam Eserleri Müzesi, nr. 1973.

- SİLÂHDAR FINDIKLILI MEHMED AĞA, *Nusretnâme (Tahlil ve Metin, 1106-1133/1695-1721)*, haz. Mehmet Topal, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001.
- _____, *Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca. 1106/1654-7 Şubat 1695) (Tahlil ve Metin)*, haz. Nazire Karaçay Türkal, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.
- TANSEL, Selâhattin, “Silâhşor’un Feth-nâme-i Diyâr-ı Arab Adlı Eseri”, *Tarih Vesikaları*, 2/18 (Ocak 1958).
- TODERINI, Giambattista, *Türklerin Yazılı Kültürü ve Edebiyatı*, çev. Mehmet Serdar Bekar, İstanbul 2018.
- ÜSKÜDARÎ ABDULLAH EFENDÎ, *Vâkı‘ât-ı Rûz-merre, Cilt I*, haz. Muzaffer Doğan, Ankara 2017.
- VAK‘ANÜVİS SUBHÎ MEHMED EFENDÎ, *Subhî Tarihi (Sâmî ve Şâkir İle Birlikte) (İnceleme ve Karşılaştırmalı Metin)*, haz. Mesut Aydınar, İstanbul 2007.
- YILMAZ, Mehtap (haz.), *Vekayi’name (Vekayi-i Bec) (Metin ve Değerlendirme)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.
- YILMAZER, Ziya (haz.), *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*, I, Ankara 2003.

Araştırma Eserleri/Makaleler

- ALTIKULAÇ, Tayyar, *Hız. Osman’a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif*, İstanbul 2008.
- ALTIKULAÇ, Tayyar, “Hz. Osman’a Nisbet Edilen Topkapı Sarayı Mushafı”, *500. Yılında Mukaddes Emanetler*, ed. Mustafa S. Küçükaşcı, İstanbul 2018, s. 28-32.
- ATASOY, Nurhan, “Hırka-i Saâdet”, *DİA*, XVII.
- BEYOĞLU, Süleyman Yatak, “Fahreddin Paşa”, *DİA*, XII.
- _____, *Medine Müdafası ve Fahreddin Paşa*, İstanbul 2019.
- BOZKURT, Nebi, “Mukaddes Emanetler”, *DİA*, XXXI.
- ÇİĞ, Kemal, “Hazreti Yahya’nın Eli”, *Topkapı Sarayı ve Türk-İslam Sanatları*, İstanbul 2011, s. 55-57.
- EMECEN, Feridun M., *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2016.

GEDİK, Nusret, “Mehmed Münib Ayıntâbî ve Âsârü'l-Hikem fi Nakşi'l-Kadem Adli Eseri”, *500. Yılında Mukaddes Emanetler*, ed. Mustafa S. Küçükaşcı, İstanbul 2018, s. 92-107.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Sancak-ı Şerif”, *İA*, X.

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, III, çev. Nilüfer Epçeli, yay. haz. Erhan Afyoncu, İstanbul 2005.

KESKİN, İshak, “Hazreti Muhammed'in Bir Mektubu- Satın Alınması Arşivcilik Bakımından Değeri”, *Osmanlı Araştırmaları*, XIX (İstanbul 1999).

ÖKSÜZ, Mustafa, “Rodos Seferi'ne Dair Arapça Bir Kaynak: Abdurrahim el-Abbâsî, Minehu Rabbi'l-Beriyye Fî Feth-i Rodosî'l-Ebiyye (Gururlu Rodos'un Fethinde Mahlûkatın Rabbi'nin İhsanları)”, *Tarihin Peşinde Bir Ömür: Abdülkadir Özcan'a Armağan*, haz. Hayrunnisa alan-Ömer İşbilir-Zeynep Aycibin-Muhammet Ali Kılıç, İstanbul 2018, s. 153-171.

ÖNAL, Ahmet, “Osmanlı Saray Merâsimlerinde Mukaddes Emanetler ve Hırka-i Saadet Dairesi”, *500. Yılında Mukaddes Emanetler*, ed. Mustafa S. Küçükaşcı, İstanbul 2018, s. 118-127.

_____, *Koca Sinan Paşa'nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri (1520-1596)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.

SARICAOĞLU, Fikret, *Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, İstanbul 2001.

Surre-i Hümayun, İstanbul 2008.

ŞENTÜRK, Abdülmecit, *Kaynaklar Işığında Mukaddes Emânetlerin Tarihi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2012.

TANSEL, Selâhattin, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 2016.

TOPATAN, Mustafa, “Mukaddes Emanetlere Dair Bir Literatür Denemesi”, *500. Yılında Mukaddes Emanetleri*, ed. Mustafa S. Küçükaşcı, İstanbul 2018.

UÇAROL, Rıfat “Gazi Ahmed Muhtar Paşa”, *DİA*, XIII.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Mekke-i Mükerrerme Emirleri*, Ankara 2013.

_____, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1988.

"RELOCATION OF THE HOLY RELICS TO İSTANBUL"

Abstract

Sacred relics are the things that belonged to the Prophet Muhammed, other prophets, prophet Muhammed's family, Rashidun Caliphs, companions of the Prophet and other prominent figures of the Islamic religion. Today, approximately 605 pieces of these relics are kept in the Topkapı Palace Museum while others are preserved in various parts of Istanbul. When and how they were brought to Istanbul is not fully revealed. In this article, when and how the sacred relics were transferred in the period of time from the Selim I's Egypt Expedition to the 20th century has been discussed. In this manner Sacred Standard of Muhammad, Khirka-yi Sa'adet, the Koran(s) that are said to have belonged to Uthman b. Affan and keys of Kaaba have been examined under seperate titles; the others have been examined according to their arrival dates. For this purpose, chronicles and archival material were used. In particular, it was revealed that the curriculum books kept in the Topkapı Palace Museum Archives provided important data on the subject. In addition, it has been determined that some of the resources that have not been considered so far have completely changed the writings on bringing the sacred relics to Istanbul.

Keywords

Holy Relics, Sacred Standard of Muhammad, Khirka-yi Sa'adet, Keys of Kaaba.